

Nr 153.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker; given Stockholms slott den 19 februari 1954.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

För att möta vissa väntade svårigheter i samband med övergången till det friare försäljningssystem för rusdrycker som förordats i propositionen nr 151 angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. föreslås i förevarande proposition en särskild upplysningskampanj under övergångstiden. Kostnaderna för kampanjen uppgår till sammanlagt 2,3 miljoner kronor. Härav torde högst 700 000 kronor bli erforderliga under budgetåret 1954/55. I propositionen hemställes att ett reservationsanslag å detta belopp anvisas för ändamålet.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 februari 1954.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler, efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, fråga om *en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker* samt anför.

Inledning.

Genom en förut denna dag anmäld proposition, nr 151, framlägges förslag om nya riktlinjer för samhällets nykterhetspolitik. Dessa förslag innebär att tyngdpunkten förskjutes från restriktionslagstiftning till positiva nykterhetsfrämjande åtgärder av olika slag. Motbokssystemet föreslås avskaffat från den 1 oktober 1955.

Till grund för förslagen ligger bl. a. 1944 års nykterhetskommittés betänkande. Medan detta remissbehandlades, utverkade jag Kungl. Maj:ts bemyndigande att igångsätta vissa kompletterande utredningar. En av dessa avsåg att utröna förutsättningarna för att genom en särskild upplysningskampanj motverka eventuella svårigheter vid en övergång till det av nykterhetskommittén föreslagna friare försäljningssystemet för rusdrycker.

Utredningen om upplysningskampanjen har utförts av *kommittén för motverkande av missbruk vid övergång till friare spritförsäljning*, bestående av fil. lic. R. Meidner, ordförande, jur. kand. B. Hagård, direktören F. Stenbeck och direktören N. Sundberg. Kommittén har den 11 november 1953 avgivit betänkande (stencilerat). Enligt kommitténs uppfattning kommer övergången till ett friare försäljningssystem för rusdrycker att bli förenad med sådana svårigheter att särskilda motåtgärder blir erforderliga. Kommittén finner att en brett upplagd upplysningskampanj bör insättas och har framlagt detaljerade förslag till en sådan.

Över kommitténs betänkande har yttrande avgivits av ett trettiotal myndigheter och sammanslutningar. Kommitténs bedömningar har i allmänhet godtagits, och dess förslag har — i några fall med vissa jämkningar — god-

tagits i nästan alla yttrandena. Jag anhåller nu att få upptaga hithörande frågor och skall till en början lämna en närmare redogörelse för kommitténs överväganden och förslag.

Kommittén.

Kommitténs undersökningar.

För att kunna bedöma behovet av att med speciella åtgärder motverka spritmissbruk i samband med övergången till en friare spritförsäljning företog kommittén vissa undersökningar. Dessa var avsedda att komplettera det material på vilket nykterhetskommittén grundat sin bedömning av den sannolika konsumtionsutvecklingen under tiden närmast efter en sådan övergång.

Nykterhetskommittén gjorde särskilda undersökningar av övergångsföreteelserna i Norge 1927, då spritdrycksförbud ersattes med fri försäljning, och 1946, då fri försäljning följde på sträng ransonering; i Finland 1932 då totalförbud avlöstes med fri försäljning; samt i Förenta staterna 1933 likaledes vid övergång från förbud till fri försäljning. Nykterhetskommittén konstaterade att de ogynnsamma övergångssvårigheterna i samtliga fyra fall var av ringa storleksordning.

Gentemot denna slutsats anför den särskilda kommittén att de erfarenheter om konsumtionsutvecklingen, som vunnits vid övergångar från förbud till fri försäljning, inte utan vidare kan vara vägledande vid bedömningen av spritkonsumtionens utveckling vid en eventuell övergång i Sverige. Kommittén anför såsom stöd för denna invändning.

Under ett förbud torde en sammankrympning av alkoholvanorna ske och vid förbudets upphörande sprider sig alkoholvanorna först så småningom, varför en förhållandevis långsam ökning av spritkonsumtionen och alkoholskador inträder. I Sverige däremot finns redan före övergången kraftigt utbredda alkoholvanor med därav följande risk för ökning av spritkonsumtionen omedelbart vid övergången.

Angående utvecklingen med avseende på spritdryckskonsumtion och antalet fylleriförseelser i Norge den 1 januari 1946 i samband med övergången från sträng ransonering till fri försäljning har kommittén utfört en egen kompletterande undersökning. Av denna framgår att efterfrågan på spritdrycker blev så stark att försäljningen till följd av varuknapphet måste helt avbrytas fr. o. m. den 8 juni 1946. Dessförinnan hade myndigheterna försökt att dämpa efterfrågan dels genom en 33-procentig prishöjning redan fr. o. m. den 1 januari 1946 och dels genom vissa ransoneringsåtgärder. Den 10 juli samma år återupptogs försäljningen medan vissa kvantitativa begränsningar kvarstod. Mot slutet av 1946 vidtogs en mindre höjning av spritpriserna.

Alkoholkonsumtionen 1938 samt 1945—1952 i liter 100 % alkohol per invånare utvecklade sig enligt följande tabell.

År	Spritdrycker	Vin	Öl	Sammanlagt
1938.....	1,09	0,30	0,78	2,17
1945.....	1,11	0,03	0,17	1,31
1946.....	1,81	0,10	0,50	2,41
1947.....	1,62	0,13	0,60	2,35
1948.....	1,62	0,15	0,51	2,28
1949.....	1,40	0,14	0,75	2,29
1950.....	1,22	0,15	0,80	2,17
1951.....				2,09
1952.....				2,13

Det förhållandet att all sprit- och vinförsäljning helt upphörde under drygt en månad måste beaktas vid jämförelser mellan de olika åren. Kommittén anför sålunda att den genomsnittliga spritförsäljningen per försäljningsmånad var 638 000 liter 1938 och 711 000 liter 1945 mot 1 314 000 liter 1946 och 1 117 000 liter 1947.

Fylleriförseelserna ökade kraftigt i samband med övergången. Under december 1945 noterades 1 491 fylleriförseelser medan under den första månaden med fri försäljning, januari 1946, antalet var 4 157. Antalet fylleriförseelser per år var 1938 — 37 362, 1939 — 37 844, 1945 — 20 202, 1946 — 42 515, 1947 — 39 421, 1948 — 40 907, 1949 — 37 831, 1950 — 32 764, 1951 — 31 648 och 1952 — 33 728.

Kommittén har till årssiffran för 1946 fogat den kommentaren att eftersom junisiffran 1 682 är markant lägre än övriga månadssiffror — 2 030 lägre än genomsnittet för de övriga månaderna — detta sannolikt står i samband med att försäljningen helt stoppades under tiden 8 juni—10 juli. Därest så ej skett finns det ingen anledning att anta att antalet fylleriförseelser under juni kommit att ligga nämnvärt lägre än månadsgenomsnittet för 1946. På grundval härav finner kommittén det motiverat att vid jämförelse med de år, då försäljning pågått under hela året, siffran för 1946 uppräknas med ca 2 000, varigenom den blir ca 44 500.

Den rekordhöga siffran för juli månad 1946 — 4 528 — anser kommittén har ett visst intresse. Som tidigare nämnts stoppades all legal försäljning av spritdrycker den 8 juni och återupptogs den 10 juli. Trots att sålunda spritförsäljning skedde under endast 2/3 av juli månad, nåddes ändock den månaden den absoluta toppsiffran för fyllerianhållna per månad för alla de 96 månader, som redovisas i särskild tabell. Siffran för augusti månad samma år — 4 297 — är den näst högsta i tabellen och den för januari månad samma år den närmast högsta. Kommittén anser att det ligger nära till hands att sätta dessa tre månadssiffror i samband med det förhållandet, att möjligheterna att köpa sprit blev större vid samma tid, dels efter ransoneringens avskaffande den 1 januari och dels genom återupptagandet av försäljningen den 10 juli.

Kommittén betonar att vid en bedömning av alkoholkonsumtionens och fylleriets utveckling bör beaktas den inverkan de speciella tidsförhållandena i Norge vid denna tidpunkt kan ha haft.

Ransoneringen på spritdrycker var den första av många tyngande ransoneringar som släpptes. Tiden närmast efter kriget karakteriserades vidare av en utpräglad knapphet på varor och samtidigt god penningtillgång. Arbetstillgången inom de grupper, där alkoholmissbruk är relativt vanligt, torde ha varit bättre än före kriget.

Kommittén sammanfattar sin bedömning sålunda.

Det torde knappast vara möjligt att kunna på ett riktigt sätt särskilja inflytandet på konsumtionsökningen från den 1 januari 1946 av å ena sidan ransoneringens slopande och å andra sidan de övriga faktorer, som nu nämnts. Det är emellertid uppenbart att själva frisläppandet åtminstone i början medfört en påtaglig ökning av såväl konsumtion som missbruk.

Kommittén har utfört en undersökning angående konsumtionen av vin med upp till 17 % alkohol, s. k. starkvin, i Finland i samband med vissa förändringar i försäljningskontrollen, vilka genomfördes från och med den 1 maj 1952. Varken vin eller sprit är ransonerat i Finland. Emellertid erfordras ett med stämpelavgift belagt inköpsbevis för inköp av sprit. Inköpsbevis kan erhållas av varje person, som uppnått 21 års ålder och icke avstängts på grund av missbruk eller annan anledning. Före den 1 maj 1952 kunde även starkvin endast köpas av person, som ägde inköpsbevis.

Omedelbart efter detta frisläppande av starkvinet steg konsumtionen mycket starkt mot att tidigare blott en relativt svag ökningstendens funnits. Under april 1952 — sista månaden före förändringen — var konsumtionen 285 000 liter, medan den under månaden därpå steg till 487 000 liter. Under tiden maj 1952 till och med juni 1953 har försäljningen i genomsnitt per månad uppgått till 651 000 liter.

Kommittén konstaterar att ökningen av vinkonsumtionen inte medfört motsvarande nedgång av spritkonsumtionen, varför den totala konsumtionen mätt i 100 % alkohol stigit.

En kraftig ökning av antalet berusade av vin kan noteras. Antal fylleri-fall där berusningsmedlet uppgivits vara vin har ökat från 3,5 % av det totala antalet fylleri-fall 1951 till 20,5 % 1952. Härvid bör beaktas att den fria försäljningen av starkvin infördes först den 1 maj 1952. Kommittén antager att det i första hand är missbrukare och storkonsumenter, som står bakom konsumtionsökningen, men att även andra grupper medverkat. I övrigt bedömer kommittén undersökningen på följande sätt.

Utvecklingen för vinförsäljningen i Finland efter frisläppandet i maj 1952 synes tyda på, att även vid en så relativt obetydlig övergång från ett ganska generöst system, mera ett kontroll- än ett restriktionssystem, till fullständigt fri försäljning, en ganska kraftigt ökad efterfrågan gör sig gällande. Utvecklingen under 14 månader efter övergången ger knappast belägg för antagandet att den ökade efterfrågan skulle vara av temporär art.

Kommittén har vidare utfört en undersökning angående antalet fylleri-förseelser av svenskar i Helsingör och Hälsingborg efter passfrihetens införande den 12 juli 1952. För Hälsingborgs vidkommande avser undersökningen i Hälsingborg anhållna svenskar, som uppgett berusningskälla i

Danmark. Under tiden 1 juli 1951—30 juni 1952 uppgick antalet sådana fyllermanhållanden i Hälsingborg till 74 och ökade under tiden 1 juli 1952—30 juni 1953 till 194.

Totala antalet för fylleri anhållna i Hälsingborg visade emellertid inga större variationer.

Antalet inresande vid passkontrollen i Hälsingborg ökade under samma tid med ca 50 %.

Antalet svenskar, som anhölls i Helsingör, ökade avsevärt under första året efter passfrihetens införande, vilket framgår av följande tabell.

Antal svenskar anhållna för fylleri i Helsingör.

Period		Antal
Sista halvåret	1951.....	29
Första »	1952.....	22
Sista »	1952.....	108
Första »	1953.....	127
12/7—30/9	1952.....	60
1/7—30/9	1953.....	42

Kommittén konstaterar emellertid att en tydlig avmattning inträtt från och med maj månad 1953, likaså att antalet för fylleri anhållna trots allt är försvinnande litet jämfört med totala antalet resande.

Kommittén lät utföra två attitydundersökningar och en enkät. Genom Gallupinstitutet tillfrågades ett antal män, kvoterade med hänsyn till ålder, yrke, ställning i yrket och uppdelade på de fyra olika konsumtionstyperna. Frågorna gällde bl. a. den individuellt totalt köpta kvantiteten sprit på motbok eller på annat sätt, dock ej på restaurang, under juni, juli och augusti månader 1953 samt huruvida inköpen skulle ha blivit mindre, lika stora eller större om försäljningen varit fri under samma tid. Samma frågor ställdes också till 1 862 män, som fullgjorde militära repetitionsövningar och var »motboksberättigade». Svaren framgår av i det följande återgivna tabeller.

Kommittén anför i anslutning till båda undersökningarna följande.

Likheterna i de båda undersökningarnas resultat är ägnade att skapa en viss tilltro till att de trots sina stora brister dock fått fram en likartad verbal attityd, nämligen vad vuxna män spontant svarar när man frågar om deras reaktion inför ett bortfall av spritrestriktionerna. Omkring 5 % svarar att de skulle komma att köpa mer än nu. En betydligt större grupp (3—4 ggr flera) ger det motsatta svaret: de skulle minska sina köp. Huruvida det ligger en taktisk tanke bakom detta: att inte »skrämma» med uttalanden om ökade köp, eller om det är den i nykterhetsdebatten synliga argumenteringen om minskade inköp vid restriktionernas slopande kan inte avgöras. Förmodligen är svaren »mindre» en blandning av båda slagen attityder.

En grupp kan tänkas utgöras av personer som brukat helt eller delvis överlåta sin inköpta ranson till andra och som inte skulle ha någon anledning att köpa ut så stor kvantitet om restriktionerna vore borta.

	Totalt	Ålder			
		22—29	30—39	40—49	50—
Gallupundersökningen:					
Antal personer	732	103	200	186	243
	%	%	%	%	%
Mindre	23	15	22	25	27
Lika mycket	65	66	69	63	64
Mera	6	16	2	7	4
Vet inte	4	3	6	2	5
Ej svar	1	1	1	2	0
	100	100	100	100	100
Militärundersökningen:					
Mindre	15				
Lika mycket	69				
Mera	5				
Ej svar	12				
	100				

Den enkät, som kommittén gjorde, riktade sig till ungdomsledare, vilka uppmanades uttala sig om hur de trodde att ungdomens spritkonsumtion skulle utvecklas vid en övergång till fri försäljning. Emellertid svarade endast 117 av 255 tillfrågade, vilket kommittén anser mycket otillfredsställande. Av de, som svarade, antog 113 att spritkonsumtionen bland ungdomen skulle komma att öka.

Sammanfattningsvis konstaterar kommittén.

Givetvis måste det anses mycket otillfredsställande att endast knappt hälften av de tillfrågade svarat. De tillfrågade har icke utvalts med tanke på statistisk representativitet. Det gemensamma för ifrågavarande personer var endast att de verkade som ungdomsledare. Det är inte otänkbart att underlåtenheten att svara på frågorna i viss utsträckning varit ett uttryck för en mindre pessimistisk syn på övergångssvårigheterna än den som framkommit hos majoriteten av de avgivna svaren.

Behovet av en kampanj.

I sin sammanfattning av bedömningen av den sannolika konsumtionsutvecklingen vid fri spritförsäljning kommer kommittén även in på frågan om restriktionssystemets antagna spärrverkan och ransoneringssuggestion. Utgångspunkten för sina bedömanden anger kommittén därvid enligt följande.

En mycket stark ransoneringssuggestion, som relativt snabbt försvinner, skulle logiskt leda till en kraftig reducering av övergångsproblemen och man kunde i sådant fall räkna med en i stort sett störningsfri övergång. Å andra sidan måste såväl spritkonsumtion som missbruk antagas öka om restriktionssystemet har en spärrverkan och det således finns ett icke tillgodosett behov av sprit.

Efter att ha tagit del av de argument, som i dessa frågor anförts av nykterhetskommittén och en reservant samt remissinstanserna, framhåller kom-

mittén att restriktionssystemet har såväl en till spritköp suggererande inverkan som en icke obetydlig spärrverkan. Kommittén anför vidare.

Eftersom enbart övergångsproblemen skall beaktas av kommittén måste den fästa den största uppmärksamhet vid att de kraftigt utbredda alkoholvänorna, oavsett vilka orsaksfaktorer som ligger bakom dem, lever kvar vid själva övergången, men att restriktionssystemets eventuella spärrverkan upphör vid detta tillfälle.

Resultatet av undersökningarna från Finland, Norge och Hälsingborg—Helsingör sammanfattas av kommittén sålunda.

Dessa »övergångar» har inträffat under vitt skilda förutsättningar och förändringarnas art och karaktär är mycket varierande. I Norge rådde på grund av tidigare krig och ockupation alldeles speciella förhållanden, när den relativt tvära övergången skedde. Frisläppandet av starkvinsförsäljningen i Finland måste bedömas som en icke särskilt betydande förändring i möjligheterna att köpa alkoholdrycker och den genom passfrihetens införande ökade möjligheten kan karakteriseras på liknande sätt. Samtliga förändringar har dock det gemensamt att de medförde ökade möjligheter till alkoholkonsumtion och i samtliga fall inträdde också en ökning av denna konsumtion. Uppgifterna från Hälsingborg avser antalet fylleriförseelser. Det synes befogat att tillmäta dessa undersökningsresultat ett visst värde. För Norges vidkommande är det alldeles uppenbart att det blev en kraftig ökning av såväl konsumtionen som missbruket mätt i antalet fylleriförseelser — även i jämförelse med »normala» förkrigsförhållanden eller med åren 1950—1952. Endast till en del torde detta kunna förklaras med de speciella förhållanden, som rådde i Norge 1946. Angående Finland är det icke minst betydelsefullt att uppmärksamma att den starka konsumtionsökningen på starkvin efter det fullständiga frisläppandet i hög grad överraskade ledningen för Alkoholbolaget och att motåtgärder först efter c:a 10—12 månader var färdiga att sättas in. Även i Norge överraskades för övrigt myndigheterna av den oväntade utvecklingen 1946. De svenskar, som anhållits för fylleri i Helsingör eller i Hälsingborg med berusningskälla i Danmark, är visserligen försvinnande få i förhållande till antalet resande, men man kan inte helt bortse ifrån den markanta ökning av dessa missbrukare, som skett jämfört med tiden före passfrihetens införande.

Kommittén erinrar vid bedömningen av attitydundersökningarna om att dessa är behäftade med betydande osäkerhetsmarginaler och att i svaren den sannolika ökningen av spritinköpen vid fri försäljning kan ha blivit systematiskt underskattade av taktiska och opportunistiska skäl. Kommittén fortsätter.

Att undersökningarna trots detta visar att 5—6 % av männen skulle ha ökat sin spritkonsumtion vid fri försäljning och att dessutom — enligt Gallup — 4 % inte vet hur de skulle ha handlat (av militärerna har 12 % ej svarat) måste emellertid inge vissa farhågor. Särskilt allvarligt är att — enligt Gallup — 16 % av männen i åldern 22—29 år skulle ha köpt mera medan 3 % inte vet hur de skulle ha gjort.

Även i fråga om enkäten till ungdomsledare erinrar kommittén om det begränsade värdet, varefter den fortsätter.

Emellertid är det av ett visst intresse att så gott som samtliga svarande — 113 av 117 — ansåg att ungdomen skulle komma att öka sin spritkonsum-

tion vid fri försäljning. Av de svarande ansåg 39 % t. o. m. att detta skulle komma att ske i ganska kraftig omfattning. Samma uppfattning har framförts av de representanter för ungdomsorganisationerna med vilka kommittén haft överläggning.

Kommittén pekar på att inte endast nu kända faktorer kommer att inverka på konsumtionsutvecklingen vid övergången, utan även nya faktorer, som har sin orsak just i själva övergången.

En sådan skulle kunna kallas »frihetssuggestion», d. v. s. en benägenhet hos alkoholkonsumenter — såväl motboksägare som de övriga — att fira sloandet av det frihetsinskränkande restriktionssystemet med en åtminstone tillfälligt ökad konsumtion. Denna faktor torde ha spelat en icke obetydlig roll vid de övergångar till friare spritförsäljning, vilka redovisats i det föregående. Då vi i vårt land haft ransonering i närmare 40 år och denna intagit en framskjuten plats i allmänhetens medvetande och samtidigt alstrat starka motreaktioner, kan man befara att frihetssuggestionen kan komma att bli särskilt framträdande vid ett slopande av det svenska restriktionssystemet. Frihetssuggestionens styrka blir dock även beroende av bland annat den allmänna opinionens inställning och publicitetens inriktning.

Avslutningsvis i sin principiella sammanfattning ställer kommittén en viss prognos för konsumtionsutvecklingen. Den anför därvid.

Kommittén har funnit att faktiska omständigheter i svenska alkoholvanor — möjligen accentuerade eller framkallade av det hittills gällande restriktionssystemet — vissa iakttagelser rörande passfrihetens införande och från de gjorda attitydundersökningarna samt inte minst erfarenheter från andra länder med någon form av övergång till friare försäljning talar för att en påtaglig risk föreligger för en ökning av alkoholkonsumtion och missbruk vid en övergång till fri spritförsäljning.

Till frågan om man vid övergången har att räkna med en proportionellt mot konsumtionsökningen svarande *ökning av missbruket* anför kommittén.

Om en total konsumtionsökning huvudsakligast har sin grund i att de skötsamma konsumenterna ökar sin konsumtion, behöver man sannolikt inte befara att missbruket ökar i samma grad. Detta blir då förmodligen avsevärt mindre än konsumtionsökningen. Skulle däremot de alkoholkonsumenter, som tidigare har anmärkning i nykterhetsavseende eller som kontinuerligt har en spritkonsumtion nära intill gränsen för missbruk, öka sin konsumtion, kan det bli en väsentligt kraftigare ökning av missbruket än av konsumtionen. Även om denna mycket väsentliga frågeställning inte är på ett tillfredsställande sätt klarlagd, torde det inte vara realistiskt att just vid en övergång till friare spritförsäljning räkna med en mera brant stigande utvecklingstrend för missbruket än för spritkonsumtionen. Såsom tidigare har framhållits medför övergången främst den förändringen på kort sikt att restriktionssystemets spärrverkan bortfaller. Denna har sannolikt varit starkt verkande just på den kategori spritkonsumenter, vilkas konsumtion gränsar till missbruk. Därtill kommer den förut omnämnda frihetssuggestionen, vars omfattning och konsekvens för olika grupper av konsumenter är mera svårbedömbär.

Vid bedömningen av frågan om vilka grupper som vid fri spritförsäljning kan antas bli mest utsatta för risken av spritmissbruk anför kommit-

tén vissa uppgifter från Norge 1946, Finland 1952 samt Hälsingborg—Helsingör 1952—1953. I Norge konstaterades en svag förskjutning till de yngsta åldersgrupperna. Den starka ökningen i Finland av fyllerianhållna, som berusat sig med vin, kan tyda på att i första hand från spritinköp avstängda missbrukare stod för den ökade vinkonsumtionen. De efter passfrihetens införande för fylleri anhållna i Hälsingborg—Helsingör visar i stort samma proportion mellan »förstagångsfyllerister» och övriga, som gäller för fyllerianhållna i riket.

Kommittén framhåller att såväl alkoholister och grova missbrukare som personer med tendens till missbruk torde bli utsatta för risken av ökad spritkonsumtion dels på grund av att restriktionssystemets spärrverkan varit en realitet för dessa grupper icke minst genom de höga priserna på illegal sprit samt att frihetssuggestionen kan komma att inverka. Men även för övriga alkoholkonsumenter torde den risken finnas, bl. a. genom frihetssuggestionens inverkan.

Kommittén pekar speciellt på ungdomen såsom en särskilt utsatt grupp, varvid den anför följande.

De ungdomar, som är fyllda 21 år och tidigare inte haft motbok eller haft motbok med av åldersskäl begränsad tilldelning, får självfallet betydligt ökade möjligheter till spritinköp. I vissa fall blir det i realiteten en icke obetydlig prissänkning för dem, som tidigare huvudsakligen köpt restaurangsprit eller dyr, illegal sprit. Men även för de ungdomar, som ej nått upp till 21 års ålder, blir det avsevärt lättare och i många fall även billigare att köpa sprit än det är nu. För dem, som är i 16—20-årsåldern, bör det nämligen bli mycket lättare att tillhandla sig sprit, när deras egna i det närmaste jämnåriga kamrater i »gänget» får obegränsad inköpsrätt.

Gemensamt för hela ungdomsgruppen i åldrarna 15—25 år är att den enskilde oftast inte har försörjningsplikter men i många fall förhållandevis goda inkomster. Detta torde inverka såtillvida, att just dessa ungdomar har ekonomiska förutsättningar att öka sin spritkonsumtion.

Enligt den tidigare refererade Gallupundersökningen uppgav inte mindre än 16 % av männen i åldern 22—29 år att de, om spritförsäljningen varit fri under de senaste tre månaderna, skulle ha köpt mer sprit under denna tid än vad nu faktiskt köptes.

Man torde sålunda kunna utgå ifrån att ungdomen är en särskilt utsatt grupp vid övergången. Till detta bedömande har anslutit sig så gott som samtliga ungdomsledare, som svarat vid kommitténs enkät.

Angående *övergångstidens längd* säger sig kommittén icke på grundval av det föreliggande materialet kunna exakt ange hur lång en övergångsperiod med högre spritkonsumtion än under normala förhållanden kan komma att bli. Kommittén analyserar dock de olika slag av konsumtionsökning, som kan förväntas, och vilka har olika inverkan på övergångstidens längd.

Dels har man att räkna med konsumtionsökning, som orsakas av den antagna frihetssuggestionen och vilken tar sig uttryck i att man firar den nyvunna friheten att köpa sprit utan hämmande restriktioner genom särskilt stora inköp. Denna konsumtionsökning kan bli ganska omfattande men kortvarig och den torde endast i mindre utsträckning sätta spår efter sig i alkoholvanorna. Dels kan man vänta konsumtionsökning från dem,

som hindrats av restriktionssystemets spärrverkan från att tillgodose sitt behov av spritdrycker. Det kan här vara fråga om både motboksägare och andra, t. ex. ungdom utan motbok. Denna ökning kan bli av mera långvarig karaktär: hur lång är emellertid omöjligt att ange. Den av nykterhetskommittén antagna ransoneringssuggestionen bortfaller vid övergången, vilket efter en tid bör leda till en konsumtionsminskning.

Kommittén finner att risken för ökad spritkonsumtion vid fri spritförsäljning motiverar särskilda motåtgärder från samhällets sida. Vid sitt slutliga ställningstagande till frågan om en särskild upplysningskampanj för att möta övergångstidens svårigheter har kommittén utgått från att myndigheterna även i sina övriga åtgärder kommer att ta önskvärd hänsyn till de speciella övergångsproblemen. Möjligheten att nå ett tillfredsställande resultat med en dylik kampanj torde nämligen påverkas av att samhället jämväl med andra medel söker mildra övergångssvårigheterna. De andra medel kommittén åsyftar är prissättningen på alkoholdrycker, såväl den absoluta prisnivån som prisernas inbördes relationer, vidare stödåtgärder för organiserad verksamhet bland ungdom samt ökat stöd åt nykterhetsrörelsen och de nykterhetsvårdande organen.

Kommittén har ingående diskuterat frågan om en upplysningskampanj kan utlösa kontrasuggestion, d. v. s. får en effekt motsatt den avsedda, samt anför.

Under vissa förhållanden torde det inte vara uteslutet att en sådan utveckling skulle kunna befaras. Det gäller t. ex. om man genom särskilda motåtgärder så fäster uppmärksamhet vid att en övergång till friare spritförsäljning förestår, att därigenom intresset för de nya spritköpsmöjligheterna ökas med därav följande ogynnsam återverkan på konsumtionen. Risken för en sådan verkan får emellertid anses vara för handen endast under den förutsättningen att vetskapen om de vidgade möjligheterna icke på annat sätt blir allmänt spridd. Detta är utan tvivel en helt orealistisk förutsättning eftersom man har att emotse en intensiv och omfattande publicitet i såväl dags- som veckopressen. Frågan om motbokens avskaffande har nämligen ett starkt allmänt intresse och är därför synnerligen attraktiv ur publicistisk synpunkt.

Kontrasuggestion kan också tänkas uppstå därest allmänheten räknar med risken av en återgång till mera restriktiv försäljning. I en sådan situation kan det mycket väl hända att den enskilde individen finner det motiverat att »för säkerhets skull» passa på att utnyttja den ökade möjligheten medan denna ännu står till buds.

Kommittén har utgått från att kvantitetsbegränsning vid utminuterungen inte kommer att tillämpas samt att det inte blir någon form av successiv övergång och den anser att man — under förutsättning att kampanjmedlen ges en med tanke på att undvika kontrasuggestiva verkningar rätt utformning — inte behöver räkna med risken av dylika verkningar.

Övergången innebär nämligen i så fall att man går från en situation med begränsad frihet till en situation med betydligt ökad frihet och därest denna övergång sker utan villkorlighet torde man inte behöva räkna med risken av kontrasuggestiva verkningar.

Kommittén föreslår att en upplysningskampanj bör ingå som ett led i samhällets åtgärder för att mildra övergångstidens svårigheter. Vid förberedande överläggningar med 38 olika organisationer, representerande arbetsmarknaden, ungdomen, kvinnorna, nykterhetsrörelsen, religiösa riktningar m. fl., har dessa i princip tillstyrkt en speciell upplysningskampanj.

Allmänna riktlinjer för förslaget.

Kommittén anför.

Det är kommitténs uppfattning att kampanjens framgång inte endast blir beroende av omfattningen och styrkan av de propagandamedel, som kan komma till användning, utan också av den anda, i vilken kampanjen föres. Den här planerade kampanjen skiljer sig från vanliga propagandakampanjer främst däri att den inte syftar till att utlösa impulser till ett visst handlande utan att verka återhållande. En principiell svårighet för kampanjen sammanhänger med att i denna med nödvändighet måste beröras frågor, beträffande vilka opinionen inte är enhällig och där man riskerar, att åtgärder, inriktade på vissa befolkningskategorier, kan uppfattas som stötande av andra.

Kommittén har funnit, att kampanjen bör få en alltigenom positiv och konstruktiv inriktning. Den bör i möjligaste mån vara fri från skrämsel, förmyndarskap eller moraliserande. Den bör påverka den enskilde medborgaren att själv reflektera över sina reaktioner inför det nya spritsystemet.

Den viktigaste vägen till påverkan av människor är enligt kommitténs uppfattning gruppen, antingen arbetsgruppen, »gänget» eller familjen.

Aktiviteten bland de olika grupperna — främst på arbetsplatserna och bland ungdomen — bör ske genom de organisationer, som verkar på ifrågasvarande områden. Men kommittén föreslår att denna aktivitet skall stödjas och stimuleras genom en propagandamässig, utåtriktad kampanj.

Om än gruppen är det väsentligaste medlet att påverka den enskilde kan en kampanj givetvis inte avstå ifrån de traditionella propagandamedlen, dels som stöd åt gruppåverkan, dels som direktpropaganda avsedd att påverka den enskilde utan gruppens förmedling. Dessa propagandamedel — press, radio, film, affischer m. m. — bör i tiden och i andra hänseenden samordnas med gruppåverkan.

Vad det gäller utformningen av en sådan upplysningskampanj, som kommittén föreslår, har kommittén angett densamma omfattning, idéinnehåll, organisation och kostnader. Den har härvid bl. a. stött sig på förslag, som tre annons- och reklambyråer på uppdrag av kommittén och under inbördes konkurrens tillhandahållit kommittén. Dessutom har den tagit del av liknande kampanjverksamhet i Sverige och Finland.

Angående kampanjens omfattning framhåller kommittén att den visserligen finner det sannolikt att en påtaglig risk för konsumtionsökning föreligger i samband med motbokssystemets avskaffande, vilket t. o. m. kan befaras leda till proportionellt större stegring av missbruket, men den kan rimligtvis inte exakt ange omfattningen av den upplysningskampanj, som jämte andra viktiga åtgärder skulle med framgång kunna motverka den be-

farade, ogynnsamma utvecklingen. Under sådana förhållanden kan det, enligt kommitténs mening, ligga nära till hands att till en del nöja sig med att förbereda åtgärder, som kan sättas in i den omfattning utvecklingen kan göra erforderlig. Kommittén har diskuterat den möjligheten men funnit att mycket vägande invändningar kan göras mot ett sådant förfarande. Kommittén anför i anslutning härtill.

Vissa av reklammedlen, framförallt film, men även affischer och trycksaker, kräver lång förberedelsestid. Eftersom man snabbt bör kunna sätta igång kampanjens s. k. beredskapsdel om och när det anses nödvändigt, måste därför dessa kostnadskrävande förberedelser göras under alla förhållanden. För filmens vidkommande måste planering och inspelning ske, vilket är tidskrävande. På inspelningen ligger också de största kostnaderna för detta kampanjmedel, varför besparingar inom detta område knappast är möjliga. Motsvarande resonemang gäller i viss mån även för affischer och trycksaker. Därtill kommer ett par andra mycket väsentliga faktorer. Placering av annonsfilm sker i regel långt i förväg, ibland mer än ett år före visningen, varför möjligheterna att få inspelade filmer visade just under den kritiska tiden blir mindre, om man först skall avvakta utvecklingen, än om man redan på ett tidigt stadium bestämmer sig för filmvisning. Samma är förhållandet när det gäller kommersiellt organiserad utomhusaffischering. Därtill kommer att från organisationerna har vid överläggningarna med kommittén samstämmt framhållits, att man är angelägen om att i god tid få veta den yttre kampanjens omfattning och vilka hjälpmedel man kan påräkna för sin medverkan.

Man måste vidare, därest man stannar för en mindre kampanj eventuellt följd av en större, tills vidare blott planerad, riskera att kampanjens mest omfattande del kommer till utförande för sent, när de skadeverkningar redan inträffat, som man vill motverka. Man kan också riskera att försätta det psykologiskt lämpligaste tillfället att göra en verkligt effektiv kampanj.

Kommittén har därför funnit att vissa olägenheter och uppenbara risker för misslyckande är förknippade med en uppdelning av kampanjen i två delar, varav den ena blott ges beredskapskaraktär. Den ekonomiska besparingen genom en uppdelning skulle bli ganska obetydlig.

Vilken än utvecklingen blir anser kommittén att en kampanj av en viss omfattning bör utföras.

Om utvecklingen blir avsevärt gynnsammare än som motsvarar kommitténs bedömning, anser kommittén att de medel kampanjen kräver dock är väl använda pengar, eftersom en upplysningskampanj mot spritmissbruk i och för sig kan anses välmotiverad. Skulle å andra sidan utvecklingen bli ännu mera ogynnsam än kommittén räknat med, kan kampanjen till en del utsträckas i tiden och i vissa avseenden intensifieras.

Kommittén framhåller att *kampanjtaktiken* måste variera med hänsyn till att man vill nå flera olika grupper av spritkonsumenter. Kommittén skjutet fram motiven för ett ökat spritbruk.

Ett ökat spritbruk kan ha olika motiv, delvis invädda i varandra. »Frihetssuggestionen» kan förmå vissa personer att fira den nyvunna friheten att köpa sprit utan restriktioner. Somliga kan öka konsumtionen, därför att restriktionssystemets spärreverkan upphör. Själva »firandet» kan antas bli relativt kortvarigt. Den konsumtionsökning, som har andra orsaker, kan bli mera långvarig.

Själva grundlinjen bör vara av allvarlig karaktär och vädja till ansvars-känsla och mognad. Skrämsel och pekpinneaktigt moraliserande bör undvikas. De, som ökar spritkonsumtionen för att »fira» den nyvunna friheten, kan mötas med ett lättare anslag. Kommittén exemplifierar.

»Firarna» kan med fördel mötas med ironi, humor och satir, i olika former. Man kan t. ex. försöka att redan före övergångsdagen skapa en sådan opinion på arbetsplatserna och i andra sammanhang, att den som firar den fria spriten med stora inköp och stor konsumtion anses omogen och barnsligt otålig. Med hänsyn till det behov av omgivningens förtroende och uppskattning, som finns hos de flesta, kan detta vara en effektiv påverkan.

En linje i kampanjens uppläggning synes böra sikta på att så långt som möjligt förtaga nyhetsintresset kring övergången. Den tankegången bör sålunda komma till uttryck att ransoneringens slopande icke är någon märklig nyhet, eftersom man har fri spritförsäljning i praktiskt taget alla andra länder, också i våra nordiska grannländer.

Ungdomen måste speciellt beaktas och härvid är det angeläget att anknyta till dess intressen och attityder.

Uttalanden och meningar av framstående idrottsstjärnor — även inom motorsporten — kan ha en viss effekt. En strävan att få fram en gentemot motboken och spriten fullständigt ointresserad attityd t. ex. »Vi struntar i motbok och sprit», »Vi har väl annat att tänka på än motbok och sprit» torde ha utsikter att vinna resonans bland ungdomen.

Temat om det farliga i vanebildningen kan användas genomgående för alla grupper, men kanske speciellt för ungdomen. I förening med faktisk upplysning om alkoholens inverknings kan detta tema understryka spritkonsumtionens risker för individ och samhälle.

Kampanjen kan även vända sig till andra grupper, t. ex. bil- och motorcykelförarna.

Reklammedlen.

Kommittén nämner bland reklammedlen främst olika insatser av radion och tidningspressen. Angående *radions* medverkan framhålles att kampanjkaraktären inte skall vara alltför iögonenfallande.

Utan att bryta mot de självklara principerna för radiomässighet och underhållsvärde bör Radiotjänst genom själva uppläggningsprogramverksamhet under denna tid kunna utföra en samhällsgagnande opinionspåverkan som gäller både enskilda människor, familjer och arbetsgrupper. Radions förmåga att nå fram till sina lyssnare i situationer, där knappast några andra opinionsinstrument är verksamma, bör sålunda utnyttjas utan att därför lyssnarna bibringas uppfattningen att vara utsatta för en kampanj.

Särskilda förberedelser kan enligt kommittén vara erforderliga, bl. a. skulle man med fördel kunna bilda en särskild studiegrupp bestående av programtjänstemän med uppgift att förutsättningslöst studera hur radion skulle kunna motverka övergångstidens befarade svårigheter. Angående särskilda provsändningar anför kommittén.

I den mån särskilda kostnader förorsakas Radiotjänst för att genom lyssnarundersökningar vid provprogram eller ordinarie sändningar utröna reaktionen på lyssnarsidan i syfte att lämna för den allmänt samhällseliga upplysningsverksamheten värdefulla informationer, bör särskilt anslag kunna utgå för bekostandet av sådana undersökningar.

Kommittén har haft förberedande kontakt med radions programledning, som förklarat sig intresserad av att medverka i ifrågavarande kampanj.

Tidningspressens betydelse anser kommittén vara utomordentligt stor.

Tidningarnas möjlighet att inverka på opinionen kan variera med hänsyn till frågornas art, men i detta speciella fall torde tidningarna ha en icke obetydlig möjlighet att påverka opinionen i ena eller andra riktningen. Måhända kan den inställningen framsuggereras, att övergången till fri spritförsäljning måste firas såsom en stor dag för friheten och att man under den första tiden bör kompensera sig för det man anser sig ha gått miste om under den tid restriktionssystemet verkat. Risken för »frihetssuggestion» får inte underskattas. Man kan t. ex. genom reportage av typen »En månad kvar till den stora timmen F», »En vecka kvar . . .», »I morgon slår timmen F» etc. suggerera fram ett speciellt och undan för undan stegrat intresse för övergången, vilket leder till en större alkoholkonsumtion efter det nya systemets införande än vad eljest skulle ha blivit fallet.

Kommittén framhåller dock att den ansvarskänsla, som i betydande grad präglar svensk press, bör motverka sådana tendenser. Pressen bör i stället kunna bli en mycket betydelsefull faktor i kampanjen.

Å andra sidan är det ytterst värdefullt att den förestående övergången och vad som händer i samband med denna ägnas uppmärksamhet i pressen i syfte att delge allmänheten objektiva nyheter samt att reportage och dylikt ges en annan inriktning än den här ovan skisserade.

God kontakt mellan kampanjledning och tidningarna förmodar kommittén vara ett för båda ömsesidigt intresse. Kommittén föreslår att en särskild informationskonferens av internatkaraktär ordnas genom kampanjledningens försorg.

Viss förberedande kontakt med olika pressorganisationer redovisas av kommittén.

Kommittén har under hand haft kontakt med representanter för Tidningsutgivareföreningen, Publicistklubben och Svenska Journalistförbundet för överläggning om de problem som berörts i detta kapitel. Därvid utbyttes ömsesidiga informationer och synpunkter samt konstaterades, att pressens representanter hade ett starkt intresse av samverkan på ett tidigt stadium med den tilltänkta kampanjens ledning.

Kommittén föreslår för *filmens* vidkommande

1. En helserie annonsfilm inspelas omfattande 6 filmer à 75 sekunder och med ett totalt antal kopior av 1 600 att under ca 40 veckor skiftas mellan biograferna.

2. Genom samarbete med producenterna av journalfilm bör kunna placeras reportagemässiga bidrag till de sammanställningar av journalfilm, som sedvanligt sker.

3. Informationsfilmer inspelas, av vilka en kortare version bör kunna placeras såsom förspel till lämplig spelfilm. Tre dylika filmer förordas, varav två skulle speciellt vända sig till ungdomen och den tredje mera ha karaktären av information angående alkoholmissbrukets skadliga inverkan, dock med någon anknytning till den aktuella situationen. Filmerna bör ha en speltid av 15—25 minuter och komma till användning vid av organisationerna anordnade offentliga eller slutna möten.

Kommittén föreslår att en *folder* eller mindre broschyr framställs.

Den kan distribueras genom kampanjledningen, av de medverkande organisationerna, vid utminuterig av sprit och på andra liknade vägar. Kommittén vill starkt understryka att innehållet i denna trycksak måste ägnas alldeles speciell uppmärksamhet, icke minst i syfte att väcka vederbörandes intresse i så hög grad att den verkligen blir läst. Den kan inledningsvis innehålla en del fakta om de nya försäljningsbestämmelserna. Detta torde i realiteten icke innebära att någon nyhet förmedlas, eftersom alla vid den tidpunkten genom pressen och på annat sätt redan informerats härom. Broschyren torde således icke vara något incitament till spritkonsumtion. Den bör även innehålla saklig upplysning om alkoholbrukets risker och slutligen en uppmaning att visa ansvarskänsla och mognad. Genom att på detta sätt innehållet anknytes till intresset för de nya försäljningsreglerna ökas utsikterna till att broschyren i dess helhet blir uppmärksammas. Till betydande del bör denna trycksak vända sig till ungdomen.

Angående *annonsering* framhåller kommittén.

Ett traditionellt men alltjämt effektivt sätt att meddela sig med allmänheten är att annonsera i dagspressen och kontinuerligt utkommande tidningar och tidskrifter. Denna metod bör också i detta sammanhang komma till användning. Kampanjens annonsering bör vara differentierad. Denna differentiering är nödvändig om man vill nå kontakt med olika medborgargrupper.

Samtliga dagstidningar bör anlitas. Deras sammanlagda upplaga är drygt 3,5 miljoner exemplar. Annonsernas antal och storlek bör differentieras med hänsyn till tidningarnas storlek. Annonsernas storlek varieras med tanke på innehållet. Annonsens effekt är inte alltid beroende på annonsens storlek.

En omfattande *affischering* föreslås av kommittén.

För att kampanjen skall uppmärksammas och stimulera till diskussion bör lämpliga affischer användas. Kommittén föreslår affischering dels såväl utomhus på affischpelare o. d. som inomhus, t. ex. på arbetsplatser, utminuteringsställen arbetsförmedlingar, post-, telegraf- och järnvägsstationer. Motiven måste varieras både med hänsyn till platsen för affischeringen och tiden då den utföres. Sålunda kan en del av utomhusaffischeringen anslå den allvarliga tonen medan flertalet av affischerna inomhus, t. ex. på arbetsplatserna och utminuteringsställena, bör vara kvicka, humoristiska och ironiska. Affischerna på arbetsplatserna bör också kunna uppmärksamma spriten som en verksam faktor bakom olycksfallsstatistiken. Affischering i samband med julhelgen kan betona spritens inverkan på hemmen och familjelivet.

Kommittén föreslår vidare *märken* av olika slag att sätta på tändsticksaskar, avlöningskuvert, bilrutor o. d. varvid teckningar och text i annonser

och affischer bör kunna användas. Dessutom *iläggsblad* till avlöningskuvert o. d., en särskild textrad på tipskupongen med en kort och konkret uppmaning.

Instruktionsmaterial anser kommittén behöva framställas.

För den i tiden mera utsträckta organisationsaktiviteten bör tillhandahållas instruktionsmaterial av olika slag liksom studiematerial angående alkoholproblemen ur individens och samhällets synpunkt. Vid utarbetandet av detta material bör samarbete sökas med Centralförbundet för Nykterhetsundervisning (CFN).

Instruktionsmaterial bör också finnas för ledamöterna i de av kommittén föreslagna lokalkommittéerna, arbetsplatsombud och andra intresserade.

Vandringsutställning kan möjligtvis ordnas framhåller kommittén.

En vandringsutställning av det slag som den av »Länkarna» planerade »Anden i flaskan» eller andra liknande, vilka på ett förtjänstfullt sätt belyser alkoholfrågan ur skilda synpunkter, bör kunna ordnas av kampanjledningen. Den bör visas i städer och större samhällen vilket förslagsvis kan ske bl. a. genom en för ändamålet särskilt iordningställd buss.

Kommittén uppmärksammar en del andra tänkbara möjligheter såsom schlagertexter lancerade av populära artister, inslag i frågesporttävlingar, sketcher till revyer o. d., t. ex. i folkparker och liknande, säsongen närmast före övergången, radio och föreningssammankomster.

Slutligen pekar kommittén på verksamheten bland *militärerna*.

Speciella möjligheter finns att nå kontakt med rekryter och övriga, som fullgör militärtjänst. Vid upplysningsverksamhet bland dessa grupper kan en del av det generella materialet användas, t. ex. trycksaker, affischer och film, men dessutom kan det vara befogat med specialmaterial. Verksamheten kan med fördel anknytas till nykterhetsupplysningen i den militära medborgarundervisningen. På platser med militärförläggning kan det vara angeläget att ordna särskilt attraktiv fritidsverksamhet i ökad omfattning särskilt under övergångstiden. Kampanjledningen bör på ett tidigt stadium söka samarbete med de militära myndigheterna.

Organisation.

Kommittén framhåller att även om den föreslagna kampanjen i hög grad bör bygga på självständiga insatser från de stora organisationernas sida är det ändå nödvändigt att en samordning sker. Kampanjen bör därför ha en särskild organisation bestående av en centralkommitté med arbetsutskott och centralt kansli, ett särskilt ombud i varje län samt en lokalkommitté i alla städer och kommuner.

Angående centralkommittén anför kommittén följande.

Kommittén föreslår att kampanjens topporganisation utgöres av en centralkommitté, som lämpligen konstitueras vid sammanträde med representanter för de stora folkrörelsernas och organisationernas centrala ledning. Det konstituerande sammanträdet hålles på finansdepartementets initiativ. Centralkommittén utser inom eller utom sig ett arbetsutskott med ett för ändamålet lämpligt antal ledamöter. Inom arbetsutskottet bör en ledamot vara utsedd av chefen för finansdepartementet.

Lokalkommittéer tänker sig kommittén enligt följande allmänna principer.

Principen bör vara att inom varje stad, köping eller landskommun en speciellt för kampanjen verkande lokalkommitté organiseras. Dess primära uppgift bör vara att på det lokala planet samordna och utföra vissa åtgärder samt hålla kontakt med såväl centralkommitténs arbetsutskott som länsombudet och de på orten verkande olika föreningarna.

Initiativet till konstitueringen av lokalkommittén utgår från centralkommitténs arbetsutskott, som uppdrar åt ordförandena i stads- eller kommunalfullmäktige eller annan lämplig person att i detta syfte sammankalla de olika lokalorganisationerna till ett konstituerande sammanträde.

Lokalkommittén bör ha stark förankring hos de lokala organisationerna, vilket kan manifesteras vid valet av ordförande och övriga ledamöter.

Kommittén motiverar sitt förslag om länsombud enligt följande.

En synnerligen angelägen uppgift blir att i tid skapa en effektiv lokal organisation av det slag för vilket tidigare redogjorts. För kampanjens topporganisation torde det vara förenat med betydande svårigheter att övervaka denna åtgärd och ta de initiativ, som kan anses påfordrade. Av den anledningen får det anses motiverat att centralkommittén för en tid av förslagsvis 3 månader anställer en för denna uppgift särskilt lämplig person inom varje län. Tillsättandet av länsombud kan ske i samråd med något eller några av de olika organisationernas länsorgan, länsnykterhetsnämnden eller på annat sätt.

Centralkommittén och dess arbetsutskott skall enligt kommitténs förslag till sitt förfogande ha ett kansli. Personalen föreslås bli en kanslichef med assistent samt erforderligt skrivbiträde. Angående kanslichefens kvalifikationer yttrar kommittén.

Kanslichefen bör vara väl förtrogen med folkrörelsernas och de stora organisationernas sätt att arbeta, samtidigt som han måste ha god insikt i sådan upplysningsverksamhet varom här blir fråga. En god ekonomisk ersättning torde vara en förutsättning för att en välkvalificerad kraft kan påräknas för uppgiften.

Kommittén anser att resultatet av kampanjen torde i hög grad bli beroende av de personella resurser, som kommer att stå till buds. Man bör därför eftersträva att såsom kanslichef få en synnerligen kvalificerad person.

Angående de olika organisationernas direkta medverkan anser sig kommittén inte böra uppdraga alltför strikta riktlinjer. Den allmänna principen bör vara att de olika organisationerna, så långt det är praktiskt lämpligt, själva får utforma denna verksamhet i nära anslutning till vars och ens naturliga inriktning och verksamhetsområde. Sålunda kan organisationerna själva ansvara för ytterligare reklammedel, möjligen med ekonomiskt stöd från kampanjen. Kommittén värderar ett dylikt förfarande i följande yttrande.

Med detta förfaringssätt vinnes att man kan ernå en närmare anknytning till den för organisationen ifråga naturliga inriktningen, vilket får anses värdefullt ur synpunkten att differentiera kampanjmedlen för att nå kontakt med skilda grupper. Dessutom får kampanjen i hög grad karaktären av en organisationens egen angelägenhet, varigenom man kan räkna med ökad

förståelse och större intresse från dem, som solidariserar sig med organisationen ifråga.

Till frågan om särskild aktivitet på arbetsplatserna anför kommittén med betoning av arbetsmarknadsorganisationernas stora betydelse följande.

Arbetsplatsen är i de allra flesta fall ett lämpligt forum för opinionsbildning av det slag det här är fråga om. En viktig förutsättning härför är emellertid att opinionsbildningen s. a. s. sker inifrån av de där verksamma själva och efter deras egna riktlinjer och initiativ. Om så sker, blir den mera en egen angelägenhet för dem som skall påverkas. Den principiella grundtanken att ett alltför ivrigt utnyttjande av den fria spritförsäljningen skall uppfattas som en i viss mån osolidarisk handling gentemot gruppen-arbetslaget har då större möjlighet att vinna gehör.

Inom de olika personalorganisationerna — fackföreningen, verkstadsklubben, tjänstemannaklubben — utses lämpligen för varje arbetsplats av en viss storleksordning särskilda arbetsplatsombud.

Dessa arbetsplatsombud bör sprida det material — affischer, trycksaker o. d. — som förekommer i kampanjen, men även i övrigt vara aktiva.

Dessutom bör arbetsplatsombudet vara speciellt informerat i frågan för att kunna muntligen aktualisera dessa problemställningar och i positiv riktning leda de meningsutbyten, som uppkommer inom den trängre gruppen.

Kommittén pekar dessutom på att inom företaget — helst under arbetstid — kan anordnas korta upplysningsmöten, sändas paroller via eventuellt förekommande radioanläggning och vidtas andra liknande åtgärder.

Angående övriga organisationers direkta medverkan nämmer kommittén några konkreta uppgifter.

Idrotts- och motororganisationerna kan uppmana tävlingsarrangörer att vid sina tävlingar via högtalare rikta korta uppmaningar till publiken. Det är fördelaktigt om detta kan göras av någon närvarande idrotts- eller motorman. Vidare kan affischering och utdelning av flygblad — helst med en idrottsorganisation som undertecknare — ske vid idrottsarrangemang av olika slag.

Övriga organisationer kan vid sina interna eller offentliga sammankomster av olika slag utnyttja kampanjens medel, t. ex. film och trycksaker. Ungdomsorganisationerna torde ha de bästa förutsättningarna att komma till tals med de vid övergången särskilt utsatta yngre åldersgrupperna. Kvinnoorganisationerna med sin starka anknytning till familj och hem torde kunna finna effektiva vägar för en insats på detta betydelsefulla avsnitt. Nykterhetsorganisationerna har sin självskrivna roll i kampanjarbetet och detta ger dem en möjlighet att ännu mera markant än tidigare bedriva utåtriktad verksamhet.

Samtliga organisationer, som utger egen tidning, tidskrift eller medlemsblad har möjlighet att på denna väg verka för kampanjen. Detsamma gäller för företagens personaltidningar.

I fråga om organisationernas s. k. indirekta medverkan fäster kommittén uppmärksamhet vid att speciellt ungdomsorganisationerna torde ha betydande möjligheter att göra värdefulla insatser. Det gäller närmast den allmänt ungdomsvärdande verksamhet, som bedrivs av skilda organisationer. Kommittén karakteriserar metoden som en »sysselsättningslinje», som det skulle

vara befogat att ge ytterligare stöd från statsmakternas sida. Även de politiska ungdomsförbunden borde, enligt kommittén, i de fall de bedriver dylik öppen fritidsverksamhet, erhålla allmänt stöd för denna verksamhet.

Tidpunkten för övergången.

Kommittén har diskuterat lämpligaste tiden för övergången till friare spritförsäljning med beaktande av önskvärdheten att få minsta möjliga övergångs-svårigheter. Kommittén ansluter sig med följande motivering till nykterhetskommitténs förslag om att de nya försäljningsbestämmelserna skall tillämpas fr. o. m. början av oktober månad 1955.

Övergången bör ske vid en tidpunkt, som dels har en säsongsmässigt låg alkoholkonsumtion, dels är lämplig med hänsyn till de speciella motåtgärder kommittén föreslår. I detta sistnämnda avseende är det angeläget att övergången sker kort efter att organisationernas verksamhetsårsong börjat på hösten.

Kommittén framhåller, att ett år med allmänna val är olämpligt som »övergångsår» eftersom då i vissa fall förberedelsearbetet för organisationernas insatser i kampanjen kan hindras och fördröjas genom att personliga och organisatoriska insatser i valrörelsen kan komma i första hand. Dessutom skulle de propaganda- och upplysningsåtgärder, som genom annonser, affischer o. d. sätts in före övergången, komma samtidigt som valpropagandan når sin kulmen, vilket skulle vara olämpligt ur flera synpunkter.

Tidsschema för kampanjen.

Kommittén har på grundval av sitt förslag angående tidpunkten för övergången uppgjort följande tidsschema för kampanjen.

Centralkommittén bör konstitueras så tidigt som möjligt med hänsyn till tidpunkten för ett eventuellt riksdagsbeslut, dock inte senare än ca 15 månader före motbokens avskaffande (enligt kommitténs antaganden i början av oktober 1955).

Den centrala kampanjledningen bör skyndsamt inrätta ett kansli för kampanjens genomförande och senast ett år före övergången anställa en kanslichef jämte biträdespersonal.

Kansliets första arbetsuppgift blir att efter centralkommitténs anvisningar planlägga och i samarbete med filmproducenter och reklambyråer framställa erforderliga propagandamedel. Det kan förutsättas, att redan från denna tidpunkt nykterhetsorganisationerna intensifierar sin verksamhet med anledning av övergången till fri spritförsäljning.

Ett halvt år före övergången bör lokalkommittéerna bildas. Samtidigt påbörjas lämpligen de olika organisationernas förberedande arbete för den planerade insatsen under kampanjen. Arbetsplatsombuden bör utses i detta sammanhang. Deras egentliga verksamhet skall dock inte påbörjas förrän någon månad före övergången och sedan pågå ca 6—8 månader.

Sommaren före övergången — ifall övergången sker i oktober — kan utnyttjas för appeller vid idrotts- och nöjesevenemang.

Länsombuden anställs två månader före övergången. Deras första och väsentliga uppgift är att undersöka i vad mån lokalkommittéer kommit till stånd, ta erforderliga initiativ för bildandet av lokalkommittéer på de plat-

ser där detta ej skett samt i övrigt se till att deras verksamhet kommer igång. Anställningstiden bör vara tre månader.

Den egentliga utåtriktade propagandaverksamheten, t. ex. annonser, trycksaker, affischer, torde böra sättas in 1—1½ månad före övergången. Efter en lugn och smidig — icke bullrande och officiell — start bör den fulla kraften mobiliseras ca 14 dagar före övergången. Denna verksamhet bör emellertid inte pågå längre än 6—8 månader. Om man efter denna tid anser fortsatta övergångsåtgärder påkallade, bör dessa övervägas mot bakgrunden av det aktuella läget och de vunna erfarenheterna. En viss koncentration, t. ex. av annonser och affischer, strax före jul- och påskhelgen kan vara lämplig, om övergången sker i oktober. Även om det är nödvändigt att kampanjledningen på ett tidigt stadium fixerar vissa data för en intensifiering av kampanjen, bör av naturliga skäl möjlighet till förändringar i strategin föreligga, så att den smidigt kan anpassas till utvecklingen.

Kommittén framhåller i anslutning till sin sammanställning av kostnaderna för kampanjen, att dessa inte bör alltför hårt bindas till vart och ett av de särskilda kampanjmedlen.

Centralkommittén och dess arbetsutskott bör ha möjlighet att inom en viss given ram disponera medlen, visserligen i huvudsak efter de linjer som anges, men dock med möjlighet till smidig anpassning allteftersom utvecklingen och nya omständigheter så påfordrar.

Kostnadsberäkningar.

Kommitténs sammanställning av kostnaderna är följande.

Film

Annonsfilm:		
helserie om 6 st.	326 000	
Journalfilm:		
4 bidrag à 5 000	20 000	
Kortfilm:		
3 st. à 55 000		
40 st. kopior av vardera	237 000	583 000

Annonsering

Dagspress	500 000	
Veckopress	200 000	700 000

Affischering

275 000

Direktreklam

Broschyr, 2 miljoner ex.	150 000	
Brevmärken, iläggsblad, instruktionsmaterial m. m. ..	125 000	275 000

Vandringsutställning

75 000

Kansli

Avlöningar:		
Chef à 30 000 per år	45 000	
Assistent à 17 000 per år	25 000	
Skrivbiträden à 8 700 per år	25 000	
Exp.-kostnader	25 000	
Resor & traktamenten	5 000	125 000

Länsombud

Avlöning 24 à 4 000 per st.	96 000	
Resor & traktamenten	54 000	150 000
<i>Reserv</i>		117 000
		Kronor 2 300 000

Reklamen för alkoholdrycker m. m.

Kommittén har även fäst uppmärksamhet vid den starka stegring den kommersiella reklamen för vin och sprit undergått under de senaste åren. Sålunda omfattade annonseringen i 16 storstadstidningar år 1949 54 524 standardspaltcentimeter och har sedan ökat till 95 936 standardspaltcentimeter år 1952. Kommittén fortsätter.

Kommittén anser sig vid sin bedömning av situationen under övergångstiden kunna utgå ifrån att den kommersiella alkoholreklamen kommer att ytterligare öka främst av den anledningen, att kvantitetsbegränsningen upphör och nya åldersgrupper får inköpsrätt. Även om alkoholreklamen till en del gäller mer eller mindre exklusiva utländska märken, som i regel ej nyttjas av ungdomen eller andra vid övergången särskilt utsatta grupper, kan dock själva reklamen för alkoholkonsumtion få ogynnsamma verkningar även på dessa grupper. Därmed skulle de motåtgärder, som kommittén föreslår under övergångstiden för att minska spritbruket neutraliseras eller förlora en del av sin avsedda verkan. Det skulle av psykologiska skäl vara olämpligt om samtidigt med att av staten bekostade annonser för motverkande av spritmissbruk införes i tidningarna samma tidningar innehölle spritannonser, sannolikt t. o. m. i större omfattning än tidigare.

Kommittén anser att denna fråga har betydelse för ett framgångsrikt genomförande av kampanjen.

Såsom motåtgärd föreslår kommittén att kampanjledningen på ett tidigt stadium upptar förhandlingar med berörda parter i syfte att reducera ifrågasvarande reklam under övergångstiden.

Kommittén har slutligen framhållit såsom önskvärt att en särskild reklamverksamhet till förmån för de alkoholfria dryckerna understödjes i samband med övergången.

Det är enligt kommitténs mening önskvärt att en särskild reklamverksamhet till förmån för sådana alkoholfria drycker, som kan tjäna som substitut för alkoholdrycker, igångsättes snarast och i god tid före en övergång till friare spritförsäljning. Detta får i första hand anses vara en angelägenhet för fabrikanterna, men under vissa förutsättningar kan medverkan från det allmännas sida vara motiverad i en speciell situation såsom t. ex. just vid övergången till friare spritförsäljning. En eventuell reklamverksamhet i detta avseende bör kombineras med åtgärder i syfte att få sådana drycker mera allmänt tillgängliga på restauranger och andra matställen samt i speceri- och liknande butiker.

I detta sammanhang må erinras om att f. d. överdirektören *S. Almgren* i den av honom framlagda särskilda utredningen rörande den inbördes avvägningen av beskattningen av spritdrycker, vin, maldrycker och läskedrycker pekat på möjligheten att i samband med nu ifrågasvarande upplys-

ningskampanj lämna statsbidrag till fruktmustindustrin för reklam. Statsbidraget skulle utgå i stället för en ifrågasatt skattelindring för läskedrycker som beretts av fruktmost.

Yttranden över kommitténs undersökningar och förslag.

Behovet av en kampanj.

I anslutning till de av kommittén redovisade undersökningarna från Norge, Finland och Hälsingborg—Helsingör samt attitydundersökningarna och enkäten likaväl som kommitténs allmänna bedömanden av konsumtionsutvecklingen vid övergången till friare spritförsäljning har flertalet uttalat sig positivt.

Kontrollstyrelsen anför följande.

Betänkandet visar, hurusom kommittén funnit, att skapandet av säkrast möjliga underlag för bedömning av utvecklingen vid en övergång till fri rusdrycksförsäljning i Sverige varit av grundläggande betydelse för uppdragets genomförande. Kommittén har därvid enligt kontrollstyrelsens mening på ett förtjänstfullt sätt kompletterat det av nykterhetskommittén redovisade materialet med egna utredningar.

Kontrollstyrelsen fäster speciellt uppmärksamheten vid förhållandena i Norge år 1946 och omnämner därvid den omständigheten att antalet städer och kommuner med utminuterung eller utskänkning av sprit eller vin minskades kraftigt från år 1945 till år 1946. Kontrollstyrelsen anför vidare.

Särskilt beaktansvärt synes vara, att antalet städer med utminuterung av spritdrycker sjönk med 20 procent och antalet städer med utskänkning härav med icke mindre än 67 procent. Det torde finnas skäl för antagande, att denna minskning på grund av lokalt veto är att betrakta som motåtgärder från lokala intressen mot befarade följder av den ändrade rusdryckslagstiftningen. Förhållandet måste i varje fall anses ha försvårat åtkomsten av rusdrycker för stora delar av befolkningen i samband med ransoneringens hävande.

Vidare framhålles vid bedömningen av övergångstidens längd i Norge 1946 att kommitténs antagande »att i varje fall toppeffekten av övergångsfaktorn var eliminerad efter ungefär ett år» visserligen utan tvivel är objektivt riktigt om fylleriförseelsernas antal sättes i relation till förkrigsårens fylleriförseelser och bedömningen sker mot bakgrund därav, men enligt kontrollstyrelsens mening blir bilden delvis en annan om man jämför med år 1945, vilket kontrollstyrelsen inte finner vara oberättigat. Kontrollstyrelsen bedömer övergångstidens längd enligt följande.

Kontrollstyrelsen vill därför för sin del tolka siffrorna så, att den från ingången av år 1946 brant stigande kurvan visserligen bröts efter omkring ett år — vilket kan göra kommitténs uttalande, att övergångsfaktorns topp-effekt då var eliminerad, berättigat — men verkningarna av denna övergångsfaktor kvarstode dock tämligen oförändrade i ytterligare tre år.

Kontrollstyrelsen anser sig mot bakgrunden av det sagda böra bedöma verkningarna i tid vid övergången till fri försäljning mindre obestämt och mera pessimistiskt än vad kommittén gjort.

Beträffande undersökningen rörande förhållandena i Finland efter införandet av helt fri starkvinsförsäljning anser kontrollstyrelsen att den givit starkt belägg för att verkningarna på längre sikt av en övergång till friare försäljningssystem ej bör underskattas, eftersom någon tendens till tillbakagång ännu 14 månader efter förändringen ej kan skönjas. Vid bedömning av den sannolika utvecklingen av fri spritförsäljning i Sverige förtjänar, enligt kontrollstyrelsens mening, denna omständighet särskilt att hållas i minnet.

Kontrollstyrelsen instämmer vidare i de slutsatser kommittén dragit av undersökningen från Hälsingborg—Helsingör.

I fråga om attitydundersökningarna hävdar kontrollstyrelsen att de siffror i undersökningarna, som indicerar ökade spritköp, måste betraktas såsom minimisiffror.

Angående enkäten till ungdomsledare anser kontrollstyrelsen att trots den stora bortfallsprocenten svaren ändock på grund av sin samstämmighet icke bör lämnas obeaktade.

Kontrollstyrelsen vill — främst med hänvisning till förhållandena i Norge 1946 — skärpa kommitténs formulering vid bedömningen av risken för ökad konsumtion och missbruk vid övergången »påtaglig risk» till »mycket påtaglig risk».

Kontrollstyrelsen anser kommitténs bedömning av de olika grupper, som antas bli utsatta för särskilda risker vid övergången »ytterst välgrundad».

Beträffande övergångstidens längd hävdar kontrollstyrelsen att erfarenheterna från Norge och Finland bör tillmätas större vikt.

Dessa förhållanden föranleda kontrollstyrelsen till en betydligt mera pessimistisk bedömning av den sannolika utvecklingen i Sverige än vad kommittén givit uttryck åt. Kontrollstyrelsen måste därför uttrycka stark oro för att övergången till fri rusdrycksförsäljning kan komma att medföra en icke endast kraftig utan även långvarig försämring av nykterhetstillståndet, därest icke tillräckligt starkt verkande motåtgärder insätts.

Socialstyrelsen uttalar sig inte om kommitténs undersökningar men framhåller i anslutning till dess bedömning av övergångssvårigheterna, att ämbetsverket i överensstämmelse med sin allmänna uppfattning om motbokssystemet och dess verkningar — tillkännagiven i dess yttrande över nykterhetskommitténs betänkande och förslag — över huvud taget icke kan godtaga den meningen att olägenheterna av motbokssystemets avskaffande, utan samtidigt insättande av andra varaktigt verkande restriktiva åtgärder, skulle vara av allenast övergående natur.

Länsstyrelsen i Kalmar län yttrar följande.

Länsstyrelsen finner, att kommittén på ett övertygande sätt visat, att man vid övergång till friare spritförsäljning har att räkna med en betydande risk för en kraftig ökning av spritmissbruket.

Ungdomsorganisationerna *Högerns ungdomsförbund, Folkpartiets ungdomsförbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, Svenska landsbygdens ungdomsförbund, Sveriges godtemplares ungdomsförbund* och

Jordbrukare-Ungdomens förbund instämmer i kommitténs bedömning att ungdomsgrupperna torde bli utsatta för särskilda risker vid övergången.

Nykt erhetsnämnden i Hälsingborg yttrar följande.

Nämnden har genom de erfarenheter, som vunnits av passfrihetens genomförande, i viss omfattning konfronterats med hur en fri försäljning av spritdrycker skulle komma att gestalta sig och vill som sin synpunkt framhålla, att övergången med all sannolikhet kommer att skapa väsentligt större problem än vad nykt erhetskommittén trodde sig kunna förutsäga.

Länsstyrelsen i Malmöhus län delar kommitténs uppfattning om att man på grundval av redovisade erfarenheter bör räkna med en mer eller mindre långvarig försämring av nykt erhetsförhållandena vid övergången till ett fritt försäljningssystem. Angående undersökningen i Hälsingborg—Helsingör framhåller länsstyrelsen att antalet redovisade fylleriförseelser med hänsyn till den enormt starka resandefrekvensen inte bör föranleda alltför allvarliga farhågor även om de kan inge vissa betänkligheter.

Av övriga instanser är det endast *Sveriges nykt erhetsvänners landsförbund*, som i berörda avseenden har kritiska invändningar att göra gentemot kommittén. Landsförbundet yttrar i anslutning till utvecklingen i Norge 1946 att det förhållandet att det skedde en 50-procentig stegring av spritkonsumtionen samtidigt som försäljningen av spritdrycker släpptes fri inte torde bero enbart på detta frisläppande. Den allmänna internationella utvecklingen för spritkonsumtionen visade nämligen en klar ökningstendens under den tid ransoneringen varade i Norge.

Angående statistiken över antalet fylleriförseelser anmärker landsförbundet på att kommittén redovisat absoluta tal i stället för relativtalen. Ett studium av de sistnämnda visar, enligt landsförbundet, att övergångsvågen är begränsad till år 1946.

Likaså finner landsförbundet att det av kommittén redovisade antalet speciella fylleriförseelser i Hälsingborg bör jämföras med totala antalet fylleriförseelser i staden under samma tid, varvid hade kunnat utrönas huruvida det föreligger en utökning av fylleriet eller blott en förändring av berusningsorten. Ökningen av antalet fyllerianhållna bör, enligt landsförbundet, ses mot bakgrund av skärpningen i polispraxis i Helsingör.

Landsförbundet uttalar sammanfattningsvis.

Landsförbundet kan således icke finna annat än att det material, som redovisats från vårt eget och från andra länder, ger vid handen, att i den mån initial stegring av missbruket över huvud kunnat urskiljas vid övergången till friare försäljning, densamma icke sträckt sig över en längre tidrymd än ett år.

Särskilda motåtgärder.

Ingen av remissinstanserna har direkt avstyrkt kommitténs förslag om särskilda motåtgärder.

Socialstyrelsen yttrar emellertid, efter att ha erinrat om sin allmänna inställning, att de ogynnsamma följderna av motbokssystemets slopande icke är av övergående natur, följande.

Socialstyrelsen kan från sin härmed redovisade allmänna bedömning av motbokssystemet icke undgå att finna, att de i det remitterade betänkandet framförda förslagen till olika propagandaåtgärder för motverkande av de omedelbara följderna av motbokssystemets slopande icke äro till fyllest. Detta följer redan därav, att dessa omedelbara följder enligt styrelsens mening icke huvudsakligen äro av övergående natur utan äro bestående, medan de föreslagna motåtgärderna förutsättas skola vara snävt tidsbegränsade. Även om effekten av dessa åtgärder skulle bli mycket god, måste man vid ett realistiskt bedömande räkna med att denna gynnsamma verkan snart nog komme att förflyktiga på grund av den mycket starka nedslitning, för vilken varje propagandaverksamhet, som är inriktad på människors beteende, ofrånkomligen är utsatt.

Då socialstyrelsen kan tillerkänna de föreslagna åtgärderna endast ett, i varje fall till tiden, mycket begränsat värde, medan slopande av motbokssystemet enligt styrelsens mening erfordrar motåtgärder med varaktiga verkningar, har styrelsen icke funnit anledning att ingå på en närmare detaljgranskning av det remitterade kommittéförslaget.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) framför också vissa betänkligheter. Organisationen anser att den föreslagna upplysningskampanjen inte kommer att få någon väsentlig effekt på alkoholmissbrukets omfattning. Enligt TCO:s mening blir de olägenheter, som kan befaras vid övergången, inte av sådan storleksordning, att en upplysningskampanj av den omfattning och med de medel kommittén föreslagit, är påkallad. Organisationen erinrar även om intresset att hålla statsutgifterna nere. TCO sammanfattar.

Med hänsyn till ovanstående bedömanden och önskemålet om att hålla statsutgifterna nere avstyrker TCO att den upplysningskampanj genomföres, som kommittén föreslagit.

TCO tillstyrker, att en centralkommitté bildas. Kommittén bör få till uppgift att i kontakt med olika organisationer och med medel som kräver relativt små statliga utgifter dämpa ev. tendenser till ökat alkoholmissbruk i samband med en ev. övergång till fri spritförsäljning. Kommittén bör konstitueras snarast möjligt efter ett ev. beslut om motbokens avskaffande för att planera de åtgärder som från dessa utgångspunkter bedömes såsom ändamålsenliga. Till sitt förfogande bör kommittén få ett belopp av en helt annan och mindre storleksordning än det föreslagna beloppet av 2,3 miljoner kr.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund bedömer, såsom redan framhållits, risken för konsumtionsökning vid övergången mindre pessimistiskt än kommittén men vill inte motsätta sig att en upplysningskampanj i det syfte kommittén föreslagit utföres.

Skolöverstyrelsen understryker kommitténs uttalande att det icke är möjligt att ur det anförda materialet dra några säkra slutsatser om alkoholkonsumtionens ökning efter ett slopande av motbokssystemet. Överstyrelsen fortsätter.

Överstyrelsen finner dock i likhet med de sakkunniga att olika omständigheter tala för att en särskild upplysningskampanj anordnas i samband med övergången till en fri spritförsäljning, och överstyrelsen tillstyrker därför förslaget, att en sådan upplysningskampanj anordnas.

Överstyrelsen vill dock icke underlåta att framhålla, att värdet av en sådan kampanj under alla förhållanden torde bli begränsat. Insatserna från samhällets sida till stöd åt nykterhetsundervisning och nykterhetsupplysning genom nykterhetsorganisationer och på annat sätt samt olika åtgärder för främjande av ungdomens fritidsverksamhet torde enligt överstyrelsens uppfattning vara angelägnare och bära därför i likhet med vad som framhållits av de sakkunniga i första hand uppmärksammas.

Statskontoret ansluter sig i princip till förslaget om en särskild upplysningskampanj, men anser det uteslutet att statsmedel i den utsträckning kommittén tänkt sig skall ställas till förfogande.

Övriga drygt 20-talet remissinstanser ansluter sig i regel utan reservationer till kommitténs förslag om en särskild upplysningskampanj. En del understryker kommitténs påpekande att samhället jämväl med andra åtgärder söker motverka de befarade svårigheterna vid övergången. Andra åter framhåller att medelsanslaget till ifrågavarande kampanj inte får gå ut över anslagen till andra nykterhetsbefrämjande åtgärder.

Kontrollstyrelsen anser att av tänkbara motåtgärder prissättningen obetingat bör tillmätas den största betydelsen. Emellertid tillstyrker styrelsen kommitténs förslag om en särskild upplysningskampanj.

Länsstyrelsen i Kalmar län anför, sedan den framhållit att konsumtionsökningen vid övergången kan bli betydande.

Enligt länsstyrelsens uppfattning föreligger därför starka motiv för samhället att mobilisera motåtgärder mot den allvarliga skadeverkan, som det ökade alkoholbruket kan beräknas medföra. En upplysningskampanj synes ofrånkomlig som ett led i samhällets åtgärder för att mildra övergångstidens svårigheter.

Länsstyrelsen i Malmöhus län säger sig vara överens med kommittén att särskilda motåtgärder är nödvändiga.

Svenska arbetsgivareföreningen konstaterar att den till alla delar ansluter sig till utredningens förslag. Även *Landsorganisationen* ansluter sig helt till förslaget om upplysningskampanj samt yttrar följande.

Landsorganisationen har tidigare i sitt yttrande över 1944 års nykterhetskommittés betänkande förklarat sig kunna medverka i en av statsmakterna ledd upplysnings- och propagandaaktion i samband med övergången till de nya försäljningsformerna. Till de förslag om kampanjens utformning, som de sakkunniga anført i sitt betänkande, har landsorganisationen ingen erinran.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning (CFN) framhåller att även om förbundet i likhet med kommittén finner det omöjligt att mera exakt bedöma storleken av de befarade övergångssvårigheterna förbundet ändock finner att risk för sådana svårigheter uppenbarligen föreligger. Från dessa utgångspunkter anser CFN särskilda åtgärder av de slag, som kommittén förordat, vara önskvärda. Förbundet fortsätter.

Riskerna för ungdomens vidkommande kräver givetvis särskilt beaktande, då motåtgärder överväges. Enligt CFN:s mening är en upplysningskampanj av det slag, som kommittén tänkt sig, främst motiverad med tanke på att söka bromsa en konsumtionsökning hos ungdomen. Möjligheterna att med de föreslagna medlen påverka de andra grupper, som här nämnts, torde vara mera begränsade. Enligt CFN:s mening kan dock en upplysningskampanj ha en viss effekt även på andra grupper. Vissa personer, som står på gränsen till missbruk och vissa tillfällighetsmissbrukare torde kunna påverkas till större återhållsamhet genom att den omgivande opinionens tryck blir starkare.

I anslutning till frågan om en särskild kampanj kan skärpa publiciteten omkring motbokens avskaffande och därigenom orsaka kontrasuggestiva verkningar anför CFN följande.

CFN är medvetet om att vissa skäl talar för att det bör göras så litet väsen som möjligt omkring övergången och att man ur denna synpunkt kan hysa tveksamhet rörande lämpligheten av en särskild upplysningskampanj just i detta sammanhang. Då man emellertid uppenbarligen måste räkna med att allmänheten under alla omständigheter kommer att i hög grad få uppmärksamheten riktad på slopandet av motboken, torde en kampanj inte öka den risk för nyhetssuggestion, som redan finns.

Publicistklubben kan i likhet med många andra inte bedöma hur omfattande olägenheterna vid övergången kommer att bli. Klubben anför vidare.

Försiktigheten bjuder emellertid att man — som de sakkunniga gjort — räknar med risken av att själva övergången till ett friare system kan medföra vissa svårigheter med en stigande utvecklingstrend mera för missbruket än för bruket. Klokheten bjuder som en konsekvens därav att samhället genom särskilda åtgärder söker mildra övergångstidens eventuella svårigheter.

Socialdemokratiska ungdomsförbundet anlägger en liknande värdering.

Kommitténs motiveringar för en särskild upplysningskampanj vid restriktionssystemets liberalisering synes vara väl underbyggda med de redovisade erfarenheterna från Norge och Finland, passfrihetens införande i Norden samt det redovisade resultatet av verkställda attitydundersökningar bland civila och militärer i Sverige. SSU delar också kommitténs uppfattning att en ökning av alkoholkonsumtionen särskilt kan befaras bland de nu motbokslösa ungdomsgrupperna, även de under 21 år, vilka också enligt det föreslagna försäljningssystemet kommer att sakna inköpsrätt av vin- och spritdrycker. SSU vill därför tillstyrka kommitténs förslag om upplysningskampanj och förorda att denna visserligen inriktas på alla befolkningsgrupper, men att särskild hänsyn tages till behovet av upplysning bland ungdomen.

De andra ungdomsorganisationer, som yttrat sig, framför i stort sett samma synpunkter som de nu återgivna.

Sveriges godtemplares ungdomsförbund tillstyrker förslaget om kampanj med följande precisering.

1. att en upplysningskampanj i samband med nya försäljningsförhållanden är av största värde ur nykterhetssynpunkt;

2. att en kampanj för att vara effektiv måste inriktas icke endast på en begränsning av konsumtionen av starksprit utan på alkoholdrycker överhuvud;

3. att en dylik kampanj även bör syfta till att vid den kritiska tidpunkten, året kring ransoneringens slopande, dra intresset från alkoholen och i stället söka fixera inte minst ungdomens uppmärksamhet till en rad med alkoholen rivaliserande fritidsfaktorer.

Svenska försäljnings- och reklamförbundet uttalar att det med hänsyn till det centrala intresse som spritfrågan tillmätas i stora kretsar vore önskvärt med propagandistiskt betonat upplysningsarbete på längre sikt. Förbundet ställer sig positivt till den föreslagna upplysningskampanjen, men rekommenderar att upplysning i någon form fortsättes, så att kampanjens resultat kan vidmakthållas.

Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor understryker vikten av att kampanjen kommer till stånd. *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* anser kampanjen ur flera synpunkter tillrådig.

Nykterhetsnämnden i Malmö framhåller att en speciell upplysningsverksamhet under den kritiska tiden i samband med restriktionssystemets eventuella avveckling är i hög grad påkallad.

Nykterhetsnämnden i Hälsingborg är medveten om att speciella åtgärder mot befarat spritmissbruk måste vidtagas och nämnden hälsar kommitténs förslag med synnerlig tillfredsställelse.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län tillstyrker i princip en särskild kampanj, men ifrågasätter om den bör vara så omfattande som kommittén föreslår.

Upplysningskampanjens omfattning, utformning och kostnader.

I allmänhet har remissyttrandena anslutit sig till kommitténs förslag angående en särskild upplysningskampanjs utformning, omfattning och kostnader.

Statskontoret är den enda instans, som preciserat en reduktion av kampanjens omfattning. Det har skett genom att följande kostnadsram angivits.

Annons- och journalfilm	250 000
Affischering	200 000
Direktreklam	200 000
Vandringsutställning	50 000
Diverse	50 000
Administration	75 000

Summa kronor 825 000

Generaldirektören *Björck* uttalade avvikande uppfattning. Enligt hans mening borde 275 000 kronor förslås för ändamålet.

Kontrollstyrelsen yttrar, efter att ha betonat vikten av att den föreslagna kampanjens tyngdpunkt lägges vid gruppens påverkan på den enskilde genom insatser på arbetsplatser, bland ungdomen och inom familjerna.

Enligt kontrollstyrelsens mening har kommittén i sin allmänna uppläggning av kampanjen anlagt ett realistiskt betraktelsesätt på problemen och beträtt praktiskt framkomliga vägar. Kontrollstyrelsen anser vidare att kommitténs förslag är lämpligt i fråga om tidpunkten för kampanjens igångsättande, dennas omfattning, kampanjtaktiken samt kampanjens medel.

Socialstyrelsen har inget väsentligt att invända mot kampanjen som sådan samt understryker filmens betydelse.

Socialstyrelsens allmänna intryck av de av kommittén föreslagna åtgärderna är, att kommittén från sina utgångspunkter har presterat ett gott arbetsresultat. Den planerade propagandakampanjen är rikt differentierad och alla till buds stående medel för densamma ha kommit i åtanke. I fråga om ett medel, nämligen filmen, saknar socialstyrelsen dock förslag om en informationsfilm rörande alkoholismen och dess skadeverkningar. Då detta ämne har en starkt dramatisk karaktär, erbjuder det utan tvivel ett tack-samt stoff för filmframställning. En upplysningsfilm om alkoholismen och dess uppkomstbetingelser samt om medlen till hjälp åt dess offer borde därför ingå i den tänkta kampanjen.

Ämbetsverket framkastar förslaget att planerad filmproduktion sker i samarbete med den statliga kommittén för social upplysningsfilm.

Skolöverstyrelsen framhåller att kampanjen främst torde böra vända sig mot missbruket av alkohol och söka väcka medborgarnas ansvarskänsla. Härför erfordras sakliga upplysningar om alkoholbrukets skadeverkningar. Ämbetsverket anser det vanskligt att i en kampanj av ifrågavarande slag använda sig av ironi och humor, främst med tanke på risken för motsatt effekt. Informationsfilm, vandringsutställning samt instruktions- och studiematerial förordas. Om visst samarbete sker med ämbetsverket, torde eventuella informationsfilmer kunna komma att användas även i den allmänna nykterhetsupplysningen. Vidare yttrar ämbetsverket angående organisationernas medverkan.

Överstyrelsen vill understryka önskvärdheten av att stora ansträngningar göras för att intressera organisationerna till aktiv medverkan. På ett område som detta, där det i mycket stor utsträckning är en fråga om attityder och värderingar, är det av största värde, att man söker engagera de olika folkrörelserna. De sakkunniga ha också tänkt sig, att särskilda bidrag skola kunna anvisas till vissa av olika organisationer planerade åtgärder. Överstyrelsen vill livligt tillstyrka detta förslag och vill ifrågasätta, om icke en del av de för annonsering och affischering föreslagna kostnaderna också skulle kunna användas för sådana ändamål.

Länsstyrelsen i Kalmar län understryker vikten av att arbetsmarknadens organisationer aktivt medverkar i kampanjen, likaså ungdomsorganisationerna. Länsstyrelsen vill dessutom framhålla betydelsen av att föreningar, som vänder sig till den motorintresserade ungdomen, anmodas delta i kampanjen. Den föreslagna differentieringen av kampanjen tillstyrkes av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen finner de av kommittén framlagda förslagen fylla anspråk på allsidighet i vad avser mobilisering av lämpliga krafter i kampen mot

övergångstidens besvärligheter. En sådan allsidighet är också påkallad med hänsyn till att upplysningsverksamheten bör rikta sig till olika åldrar och socialgrupper.

Länsstyrelsen har vidare ingen erinran att göra mot kampanjens utformning — filmens betydelse understrykes — eller mot kampanjens organisation, tidsschema och kostnader. Länsstyrelsen fortsätter.

Länsstyrelsen finner emellertid liksom kommittén angeläget, att de medel, som kan komma att disponeras för denna kampanj, icke alltför rigöröst bindes vid de i förslaget angivna anslagsposterna utan att kampanjledningen får möjlighet att anpassa verksamheten efter de omständigheter, som utvecklingen påfordrar.

Även länsstyrelsen i Malmöhus län vill speciellt betona filmens betydelse. I övrigt framhålles att kommittén framlagt många goda förslag i fråga om kampanjens bedrivande. Länsstyrelsen ifrågasätter dock om inte den föreslagna centralorganisationen bör anknytas till någon redan befintlig statlig verksamhet.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län har även ifrågasatt om inte redan bestående centrala, statliga organ kunde träda i den föreslagna centralkommitténs ställe. Nämnden föreslår härvid socialstyrelsens nykterhetsvårdsbyrå i samarbete med Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Såsom replipunkter i länen och kommunerna föreslås länsnykterhetsnämnderna respektive de kommunala nykterhetsnämnderna.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning (CFN) rekommenderar ävenledes filmen som propagandamedel. Vidare anser CFN det lämpligt med iläggsblad för avlöningskuverten, men ifrågasätter om brevmärken har någon effekt. CFN framhåller emellertid att olika inslag i propagandan självfallet måste mera i detalj prövas av kampanjens ledning. Beträffande kampanjens organisation ifrågasättes om inte länsombuden borde deltidsanställas vid sidan av sitt ordinarie arbete varigenom vinnes att anställningen som länsombud, utan större kostnader än dem kommittén räknat med, kan utsträckas i tiden.

CFN betonar starkt vikten av att organisationernas insatser bildar stommen i den föreslagna kampanjen och att prägeln av organiserad kampanj blir så litet framträdande som möjligt. Vidare framhålles att den tilltänkta kampanjen inte kan läggas som en nykterhetsrörelsens propaganda för helnykterhet, men att den inte heller får komma i motsats till nykterhetsrörelsens ideologi.

Såsom tidigare nämnts har Svenska arbetsgivareföreningen till alla delar anslutit sig till kommitténs förslag. Beträffande kampanjens organisation ifrågasättes emellertid om inte i den föreslagna centralkommittén eller arbetsutskottet bör inrangeras expertis i reklamfrågor.

Ett dylikt arrangemang skulle måhända ytterligare minska den fara för kontrastgestiva effekter, som nykterhetsrörelsens upplysningskampanjer tidigare givit upphov till.

Även *Landsorganisationen* ansluter sig helt till den föreslagna kampanjen. Landsorganisationen betonar särskilt att den inte har något att erinra mot de synpunkter kommittén anfört beträffande kampanjens uppläggning, organisationernas medverkan och inriktningen på bl. a. arbetsplatserna.

Tjänstemännens centralorganisation har framhållit att den visserligen är positivt inställd till en kampanj men att denna bör bli mindre omfattande.

En del remissinstanser har pekat på att den föreslagna foldern eller broschyren kan bli av tivelaktigt värde om den inte ges en alldeles speciell utformning. Bland andra har *Jordbrukare-Ungdomens förbund* ställt sig tveksam inför detta reklammedel, medan *Folkpartiets ungdomsförbund* finner en ökad differentiering av trycksakspropagandan önskvärd. *Kvinnoföreningarnas samarbetskommitté för nykterhetsfrågor* tillstyrker förslaget om en folder eller broschyr, men yrkar på att upplysningar om förändringen i försäljningsbestämmelserna för sprit utbytes mot en kort förteckning över alkoholfria drycker. Organisationen i fråga avstyrker bestämt att propaganda skall ske genom särskilda iläggsblad i avlöningskuverten.

Kommitténs rekommendation om att i vissa fall använda humor och ironi förordas av *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund*, som också i övrigt tillstyrker kommitténs förslag.

Svenska landsbygdens ungdomsförbund ansluter sig i allt väsentligt till kommitténs förslag, men föreslår att spridningen av foldern eller broschyren liksom affischering startar vid en något tidigare tidpunkt än den av kommittén föreslagna.

Högerns ungdomsförbund varnar för risken av kontrasuggestion genom överdimensionering, men ansluter sig eljest till den utformning av kampanjen, som föreslagits.

Riksidrottsförbundet biträder de förslag kommittén framlagt beträffande åtgärder och idrottsrörelsens medverkan. Förbundet framhåller att de former för idrottens medverkan, som kommittén föreslagit, använts i de kampanjer »Idrott och nykterhet», i vilka idrottsförbundet medverkat. En intensifiering och effektivisering av dessa åtgärder fordrar emellertid förbättrade ekonomiska möjligheter.

AB Radiotjänst finner det självklart att den genom program av olika slag tillmötesgår de syften som den föreslagna kampanjen går ut på. Vidare anföres.

Däremot önskar icke Radiotjänst binda sig vid någon särskild organisationsform inför en stundande kampanj vid det nya systemets införande. Det kan diskuteras, om inte radions verkningssmedel bör användas med en viss sparsamhet och urskiljning till gagn för det syfte man vill uppnå, helst som en alltför uppenbar propagandaverksamhet riskerar att bli verkningslös. Förslaget om en särskild studiegrupp vill Radiotjänst taga ad notam, ehuru först det inträffade aktuella läget kan ge anledning till beslut i frågor av detta slag.

I fråga om särskilda provsändningar framhåller Radiotjänst att dessa är tekniskt möjliga att utföra, men att de inte bör bekostas av licensmedel.

Svenska tidningsutgivareföreningen (TU) ansluter sig till förslaget om

kampanj. Angående publiciteten vid övergången framhåller TU att det självfallet är varje tidnings redaktionella ledning, som i vanlig ordning har att bedöma hithörande frågor. Vidare anföres i anslutning till avvägningen mellan olika reklammedel att beloppet för annonsering tilltagits i underkant.

Publicistklubben (PK) vill särskilt understryka värdet av att kampanjen får en alltigenom positiv och konstruktiv inriktning. Den bör vädja till människornas känsla för värdighet och det kan enligt PK:s mening ske både med allvar och ironi. PK vill betona att god kontakt med pressen måste anses vara en av kampanjledningens främsta uppgifter.

Svenska journalistförbundet pekar på ett förslag från kommittén att till internatkonferens med pressen kallas de pressmän som i tidningarna kommer att behandla dessa frågor och invänder härvid.

Hur viktigt detta i och för sig må vara, måste kampanjledningen beakta att de enskilda journalister i olika redaktioner som därmed kommer att avses, var för sig knappast har att bestämma om redaktionsarbetets inriktning och utformning. Vill man vädja till pressens ansvarskänsla bör man inte minst vända sig till de ansvariga redaktionsledningarna, vilka är de som i kraft av tryckfrihetsförordningens bestämmelser äger avgörande inflytande vid urval och utformning av spaltgodset.

Övriga frågor.

Ingen remissinstans har ifrågasatt annan lämpligare *tid för övergången* än den av kommittén förordade. Icke heller har några mera betydande invändningar gjorts mot det av kommittén föreslagna tidsschemat för kampanjen.

Kommitténs rekommendationer angående den kommersiella *reklamen för alkoholdrycker* har upptagits i flera yttranden. Vad kommittén anfört har i allmänhet understrukits; i andra fall påyrkas längre gående åtgärder än dem kommittén förordat. Närmare redogörelse för yttrandenas innehåll i nu angivna del har lämnats i propositionen med förslag till nya riktlinjer för nykterhetspolitiken.

Departementschefen.

I den tidigare i dag anmälda propositionen nr 151 har framlagts förslag beträffande den framtida nykterhetspolitiken. Förslagen innebär att motbokssystemet avskaffas från den 1 oktober 1955 och att ett friare försäljningssystem för rusdrycker genomföres. Åtskilliga försäljningsrestriktioner upphäves eller uppmjukas. Tyngdpunkten i nykterhetspolitiken skall enligt förslagen i fortsättningen läggas på positiva nykterhetsfrämjande insatser, såsom upplysning, nykterhetsvård och ungdomssociala åtgärder.

I anslutning till dessa förslag har jag givit uttryck för den uppfattningen att man måste räkna med åtskilliga svårigheter i samband med övergången

till det friare försäljningssystemet. Därvid har särskild vikt fästs vid de undersökningar och överbåganden som gjorts av den särskilda kommitté som haft att utreda behovet av och förutsättningarna för en upplysningskampanj under övergångstiden. Denna kommitté har bedömt riskerna för ökad spritkonsumtion och missbruk under övergångstiden efter motbokssystemets avskaffande såsom påtagliga. Flertalet av remissyttrandena över nykterhetskommitténs och den särskilda kommitténs betänkanden har anlagt en liknande bedömning. Såsom den särskilda kommittén anfört måste man räkna med de konsumtionsvanor som nu finns. Det måste dröja någon tid innan de väntade gynnsamma verkningarna av den nya nykterhetspolitiken kan göra sig gällande. Den spärr för spritkonsumtionen som motbokssystemet hittills utgjort för vissa kategorier, bl. a. ungdomar, försvinner däremot med en gång. Härtill kommer verkningarna av de psykologiska fenomen som kommittén sammanfattat under benämningen frihetssuggestion. I likhet med kommittén anser jag emellertid att övergångssvårigheterna torde bli begränsade till tiden, i huvudsak något år.

Den särskilda kommittén har föreslagit motåtgärder under övergångstiden, huvudsakligen i form av en brett upplagd upplysningskampanj för ansvar och nykterhet. Kommittén betonar att dylika motåtgärder endast kan tjäna som komplement till allmänna åtgöranden på bred bas i syfte att mildra övergångssvårigheterna. Förslaget om upplysningskampanjen bör, såsom kommittén framhåller, ses mot denna bakgrund. Denna kampanj för ansvar och nykterhet skulle genomföras under ca en månad före och 5—7 månader efter det den nya försäljningsordningen genomföres. I kampanjen skulle alla sedvanliga reklammedel såsom annonser, film, affischer, trycksaker och dylikt komma till användning. Organisatoriskt skulle kampanjen anknyta till de stora folkrörelserna och organisationerna. Vidare skulle den ha en egen organisation bestående av en centralkommitté med arbetsutskott och därjämte länsombud samt lokalkommittéer. Samarbetet med de stora folkrörelserna och organisationerna bedömes av kommittén som en synnerligen viktig förutsättning för kampanjen. Dessa sammanslutningar skulle konstituera centralkommittén samt även i övrigt vara intimt knutna till kampanjen. Sålunda förutsattes för arbetsmarknadsorganisationernas vidkommande att särskilt organiserad aktivitet skall utvecklas på arbetsplatserna, bl. a. genom s. k. arbetsplatsombud.

Kommitténs förslag har fått ett gynnsamt mottagande vid remissbehandlingen.

I anslutning till vad i vissa remissyttrandena uttalats om vikten av att även andra åtgärder insattes för att mildra övergångssvårigheterna får jag erinra om att flera sådana åtgärder — såsom ock förutsatts av kommittén — föreslås på olika områden. En redogörelse för dessa förslag lämnas i propositionen nr 151. Förslagen innebär bl. a. att den planerade upprustningen av nykterhetsvården samt nykterhetsupplysningen genom nykterhetsorganisationer skall börja redan under instundande budgetår. De i framtiden ökade anslagen skall det första året dessutom utgå med förhöjda belopp.

Enligt min uppfattning ger den utredning som framlagts av den särskilda kommittén vid handen att ett klart behov föreligger att genom en på lämpligt sätt upplagd upplysningskampanj för ansvar och nykterhet söka dämpa de svårigheter som otvivelaktigt kommer att uppstå under den första tiden efter motbokssystemets avskaffande. Man bör icke försumma att i detta avseende pröva de rimliga åtgärder som står till buds. Dessa övergångsåtgärder framstår som angelägna även ur den synpunkten att en övergång till den nya försäljningsordningen utan alltför stora friktioner kan bli av betydelse också för en gynnsam utveckling av nykterhetstillståndet på längre sikt. Mot den föreslagna kampanjen har invänts att den ställer sig kostsam. Man bör emellertid väga detta mot de fördelar, som kan stå att vinna genom åtgärden, och de risker man löper om man underlåter att pröva den. Härtill kommer, såsom jag visat i propositionen nr 151, att man genom motbokssystemets slopande på längre sikt åstadkommer besparingar för det allmänna som skapar ekonomiska förutsättningar för ökade positiva åtgärder av olika slag.

Jag förordar sålunda att en särskild upplysningskampanj för ansvar och nykterhet anordnas under övergångstiden efter motbokssystemets avskaffande.

Vid kampanjens utformning torde man i stort sett kunna följa de riktlinjer som uppdragits av den särskilda kommittén. Denna har enligt min mening på lämpligt sätt avvägt kampanjens omfattning, dess differentiering med avseende å taktiken och olika propagandamedel, den organisatoriska uppbyggnaden och den anslagsmässiga ramen. I likhet med kommittén anser jag det synnerligen värdefullt att man inriktar sig på att söka medverka hos de stora folkrörelserna och organisationerna samt att få dessa att själva vara verksamma i den opinionsbildning för ansvar och nykterhet, som kampanjen bör taga sikte på. Denna anknytning till organisationerna bör komma till uttryck redan vid bildandet av kampanjens centralkommitté och lokalkommittéer. Reklamexpertis bör såvitt möjligt knytas till centralkommittén. Denna bör självfallet också söka samarbete med de olika informationsorgan som är verksamma i statens tjänst.

I fråga om taktiken för kampanjen måste hänsyn tagas till den omständigheten, att man vill försöka påverka alla befolkningsgrupper. Det förhållandet att organisationer av väsentligt artskild karaktär beredes tillfälle att medverka vid kampanjens utformning bör vara en god garanti för en effektiv inriktning av densamma. Kampanjmedlen bör också vara differentierade. Det synes således lämpligt att man, såsom kommittén föreslagit, använder radion, filmer av olika slag, tidningsannonsering och direktreklam i form av broschyrer och liknande. Möjligen kan det synas något tveksamt om den ifrågasatta vandringsutställningen, som har begränsade möjligheter att under en relativt kort period nå ett större antal människor, bör ingå i kampanjen. De medel kommittén beräknat för denna speciella åtgärd kan måhända i stället tagas i anspråk för t. ex. ökad annonsering.

Såsom kommittén anmärkt bör kampanjmedlen utformas med tanke på att undvika kontrasuggestiva verkningar.

Det vore i och för sig önskvärt om kampanjens omfattning kunde smidigt anpassas till utvecklingen och begränsas i den mån övergångssvårigheterna blir mindre än man befarat. Såsom kommittén påvisat låter sig detta dock icke genomföra i större utsträckning. En betydande del av kampanjens medel kräver nämligen tidsödande och kostnadskrävande förberedelser.

Kampanjens centralkommitté bör noga pröva såväl kampanjens omfattning, inriktning och sakliga innehåll som nyttjandet av olika kampanjmedel. Den bör därvid beakta de synpunkter och uppslag, som framförts av utredningskommittén och i remissyttrandena, men bör icke vara helt bunden därav. Den bör även pröva de möjligheter som kan föreligga att genom olika åtgärder få allmänheten positivt engagerad i strävandena att bemästra övergångssvårigheterna.

Behovet av personal bör närmare prövas av centralkommittén. Vad gäller kanslichefen, kampanjens verkställande organ, är det angeläget att erhalla en särskilt välkvalificerad person för denna uppgift. Han bör anställas utan tidsutdräkt och om möjligt något tidigare än utredningskommittén angivit.

Vidare bör prövas om de av kommittén föreslagna länsombuden bör heltidsanställas eller, som ifrågasatts i vissa yttranden, deltidsanställas och sålunda nyttjas under längre tid. Det förefaller icke uteslutet att vissa fördelar skulle kunna uppnås genom det sistnämnda alternativet, utan att därför kostnaderna i stort påverkas.

Av det förut anförda torde framgå att man bör godtaga den kostnadsram och specifikation av olika utgiftsposter som föreslagits av utredningskommittén. Jag vill understryka att centralkommittén bör äga befogenhet att göra vissa jämkningar de olika posterna emellan. Centralkommittén bör sålunda få möjlighet att inom den angivna ramen närmare avväga de ekonomiska insatserna för olika kampanjmedel och så långt möjligt anpassa kampanjen med hänsyn till utvecklingen och gjorda erfarenheter.

För kampanjen bör i enlighet med det förut anförda få disponeras tillhoppa 2,3 miljoner kronor. En viss uppdelning av kostnaderna på budgetåren 1954/55 och 1955/56 torde böra ske. Största delen av medelsförbrukningen kommer nämligen först under det sista budgetåret. För budgetåret 1954/55 torde det vara tillräckligt att 700 000 kronor ställes till förfogande. Ett reservationsanslag å detta belopp bör anvisas. Jag vill emellertid framhålla att flertalet av de propagandainslag, för vilka betalning skall erläggas först under budgetåret 1955/56, måste förberedas genom beställningar redan dessförinnan. Centralkommittén måste därför ha befogenhet att under det första budgetåret träffa avtal om dessa beställningar. Om riksdagen icke har något att erinra däremot, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att lämna föreskrift därom.

Slutligen vill jag taga upp några särskilda frågor, som behandlats av utredningskommittén.

Kommittén uttalade sig för vissa åtgärder i syfte att under övergångstiden reducera den kommersiella reklamen för alkoholdrycker. Jag har i propositionen nr 151 förordat inskränkningar i denna reklam. Under övergångstiden skulle reklamen upphöra helt. Åtgärderna skulle i huvudsak genomföras av Aktiebolaget Vin- & Spritcentralen. Jag vill här endast framhålla att kontakt i dessa frågor självfallet bör hållas mellan centralkommittén och Spritcentralen.

Vidare ifrågasatte kommittén om inte reklamen för alkoholfria drycker borde understödjas från det allmännas sida under övergångsperioden efter motbokssystemets avskaffande. Kommittén framhöll emellertid att denna reklam i första hand borde vara en angelägenhet för fabrikanterna. Enligt min uppfattning har ifrågavarande reklam ett betydande värde, icke minst i det läge som uppstår när friare försäljning av alkoholdrycker genomföres. Emellertid bör denna reklam närmast ankomma på fabrikanterna. Frågan faller för övrigt inom området för den ännu arbetande särskilda utredningen angående åtgärder för att främja ett alkoholfritt umgängesliv. Jag är sålunda icke beredd att i detta sammanhang förorda särskilt ekonomiskt stöd från statens sida åt reklamen för alkoholfria drycker.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen

att till *Upplýsningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker* för budgetåret 1954/55 under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Karl-Ingmar Edstrand.